

ČO S BIELYMI MIESTAMI V POMOCI OBETIAM DOMÁCEHO NÁSILIA

Zborník z medzinárodnej konferencie

Peter Patyi | Dominika Uhnáková
Eva Mydlíková | Mariana Kováčová (eds.)

TRNAVA | 2018

Centrum Slniečko, n.o.
&
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave

Zborník z medzinárodnej konferencie

**ČO S BIELYMI MIESTAMI V POMOCI
OBETIAM DOMÁCEHO NÁSILIA NA SLOVENSKU?**

konanej 6. novembra 2018

AULA PAZMÁNEUM | FZASP TU

Organizátor

Partner

Finanční partneri

THE VELUX FOUNDATIONS
VILLUM FONDEN × VELUX FONDEN

 **MINISTERSTVO
SPRAVODLIVOSTI
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

Realizované s podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.

ČO S BIELYMI MIESTAMI V POMOCI OBETIAM DOMÁCEHO NÁSILIA

Peter Patyi - Dominika Uhnáková - Eva Mydlíková - Mariana Kováčová (eds.)

Trnavská univerzita v Trnave
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Katedra sociálnej práce
Univerzitné námestie 1
918 43, Trnava
Slovenská republika
<http://fzsp.truni.sk>

TRNAVA | 2018

ISBN 978-80-568-0153-6

Vydala Katedra sociálnej práce | Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave
© Všetky práva vyhradené | Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce FZaSP TU v Trnave
Obálka & layout: Peter Patyi

OBSAH

<i>Eva Mydliková, Mariana Kováčová</i> Úvodom	5
<i>Michal Denský</i> Domáce násilie a biele miesta z pohľadu polície Nitrianskeho kraja	7
<i>Andrea Pastuchová Neumannová</i> Nutnosť a aktuálny stav doplnujúceho vzdelávania vyšetrovateľov policajného zboru SR na Akadémii policajného zboru v Bratislave	15
<i>Kateřina Šmejkalová</i> Pomoc obetiam kriminality a domáceho násilí	24
<i>Sylvia Gancárová</i> Právna ochrana obetí v kontexte Zákona č.247/2017 o obetiach trestných činov a doplnení niektorých zákonov v praxi	29
<i>Eva Mydliková</i> Identifikácia mechanizmov včasnej diagnostiky CAN syndrómu	33

Úvodom

Začiatkom novembra 2018 sa stretlo na Trnavskej univerzite v Trnave, na pôde Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce vyše 120 odborníkov z rezortu spravodlivosti, vnútra, školstva, zdravotníctva a sociálnych vecí Slovenskej republiky ale aj mnoho odborníkov z neštátnych subjektov. Priestor pre vzájomnú komunikáciu vytvorili Centrum Slniečko, n.o., nezisková organizácia z Nitry a katedra sociálnej práce, s finančnou podporou The Velux Foundation a Ministerstva spravodlivosti SR. Konferencia pod názvom „Čo s bielymi miestami v efektívnej pomoci obetiam násilia?“ mala ambíciu nielen identifikovať tieto slepé škvrnky, biele miesta v pomoci obetiam násilia, ale najmä navrhnúť koncept efektívnej pomoci.

Z pléna, ale aj z rokovania dvoch sekcií vyplynulo niekoľko záverov. Odborníci konštatovali, že na Slovensku v súčasnosti už síce existuje sieť odborníkov z rôznych rezortov, ale títo majú rôznu kvalifikáciu na prácu s obeťami násilia, ako aj rôzne kompetencie. Ak aj máme odborníkov, nepokrývajú regionálne všetky oblasti Slovenska a sú lokality, kde nepracuje žiadny odborník zo žiadneho rezortu a ani z neštátnych subjektov. A ak aj máme odborníkov, nepokrývajú celý proces práce s obeťou násilia a venujú sa len niektorej etape (vyhľadávanie, diagnostika, terapia a pod.). Neziskové organizácie, ktoré sa venujú problematike násilia trpia chronickým nedostatkom financií, majú nestabilné a podvyživené financovanie odbornej pomoci obetiam násilia, postavených na nesystémovej projektovej podpore štátu alebo iných sponzorov. Medzi samotnými odborníkmi a jednotlivými rezortmi chýba kooperácia pri pomoci obetiam násilia. Chýba postgraduálne, špecializované vzdelávanie odborníkov jednotlivých rezortov a teda aj funkčné miesta špecialistov na regionálnych pracoviskách. Ich kompetencie sú určované rezortnými legislatívnymi predpismi, ktoré všetky síce smerujú k ochrane obeť násilia, ale navzájom neladia, ba niekedy sú až vo vzájomnom rozpore (prakticky nefunguje prepojenie inštitútu vykázania s následnou pomocou obetiam), napríklad chýbajúce intervenčné centrá, špecializované centrá pre obeť domáceho násilia v zákone o sociálnych službách. Posledným výstupom bolo upozornenie na to, že nový zákon o obetiach č. 274/2017 síce garantuje pomoc obetiam násilia, ale v praxi ho nemá kto vykonávať, čo sa prejavuje v nedostatočnej právnej, sociálnej a psychologicknej ochrane obeť.

V Zborníku nájdete príspevky, ktoré všetky smerujú k ochrane obeť násilia. Svoje pohľady prezentuje psychológ, pracujúci v Policajnom zbore, vzdelávateľka policajtov Policajnej akadémie, odborníčky z Čiech a Slovenska zo známych a profesionálne veľmi zdatných neziskových organizácií a univerzitná pedagogička. V Zborníku sa môžeme dočítať o výsledkoch prieskumu medzi policajtmi, ktoré hovoria o potrebe doplniť chýbajúcu špecializáciu policajtov na problematiku domáceho násilia a absenciu štátom podporovaných intervenčných centier, ktoré by boli schopné nadviazať na prácu polície.

Autorka ďalšieho príspevku sa zaoberá doplnujúcim vzdelávaním vyšetrovateľov Policajného zboru na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Predstavuje koncept dvoch kurzov „Obzvlášť zraniteľné obeť – Výsluch a prístup k nim“ a pripravovanom kurze „Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obeť a ďalšie obzvlášť zraniteľné obeť trestných činov“. Popisuje tiež niektoré špecifiká komunikácie s obeťou, extrémne traumatizovanou obeťou, dieťaťom ako obeťou, obeťou sexuálne motivovaného trestného činu. Poukazuje na význam nadviazania prvého kontaktu pre zabezpečenie vhodnej atmosféry pri výsluchu. Ďalší príspevok sa zaoberá charakteristikami obeť kriminality a domáceho násilia v Českej republike, z pohľadu pomáhajúcich profesií. A v súvislosti s pomocou obeť kriminality a domáceho násilia v intenciách služieb a princípov činnosti Bieleho kruhu bezpečia. Zákon o obeť č. 247/2017 Z.z., platný od 1.1.2018 rozčeril dlhodobu stojatú vodu okolo realizácie práv a postavenia obeť trestných činov v slovenskom trestnom práve. V prvom rade bližšie pomenoval, špecifikoval, obeť trestného činu ako takú, a stanovil druhy pomoci obeť, a v druhom rade zakotvil osobitnú ochranu obzvlášť zraniteľných obeť, od momentu, kedy to o sebe obeť začne tvrdiť, či sa sama začne za obeť považovať, až kým sa nepreukáže opak. Cieľom posledného príspevku bolo prezentovať zameranie, ciele a aktuálny stav práce tímu Trnavskej univerzity, katedry sociálnej práce na štvorročnom vedeckovýskumnom projekte. Príspevok bol spracovaný deskripciou, analýzou cieľov výskumu a prezentáciou čiastkových výsledkov aktuálneho stavu rozpracovaného projektu.

Organizačný tím, tvorený ľuďmi z neziskového sektoru a z univerzity dúfa, že konferenciou sa len pootvoril multidisciplinárny priestor pre spoločnú prácu odborníkov v prospech obeť domáceho násilia a vďaka tomuto pootvoreniu budú odborníci z praxe komunikovať s predstaviteľmi štátnych inštitúcií a to v prospech nastavenia účinného systému ochrany detí a obeť domáceho násilia.

V Trnave 6.11.2018

Eva Mydlíková a Mariana Kováčová

DOMÁCE NÁSILIE A BIELE MIESTA Z POHĽADU POLÍCIE NITRIANSKEHO KRAJA

Domestic violence and white fields from the point of the view of police from Nitra region

Michal Denský

Abstrakt

Téma domáceho násilia predstavuje veľmi komplexný problém, ktorého riešenie si vyžaduje multidisciplinárny prístup. Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Nitre v spolupráci s Centrom Slniečko, n.o. spolupracuje pri vzdelávaní policajtov v problematike riešenia domáceho násilia a násilia páchaného na deťoch. Autor príspevku, vychádzajúc z prieskumu realizovaného počas vzdelávania policajtov, poukazuje na biele miesta v oblasti domáceho násilia, ktoré definuje najmä ako chýbajúcu špecializáciu policajtov na problematiku domáceho násilia a absenciu štátom podporovaných intervenčných centier, ktoré by boli schopné nadviazať na prácu polície.

Kľúčové slová: Domáce násilie. Polícia. Špecializácia. Intervenčné centrá.

Abstract

Domestic violence represents very complex problem. Solving this issues requires multidisciplinary approach. Regional Headquarters of the Police Force in Nitra in cooperation with Centrum Slniečko, n.o. cooperates by training program in the domestic violence and violence againts children. The author in his contribution, on the basis conclusions made in enquiries throughout the implemented training program, approaches shade zones as missing specialization of policemen on the domestic violence as well absence of Crisis center, which can ensure continue process after police intervention.

Keywords: Domestic violence. Police. Specialization. Crisis centres.

1. Úvod

Problematika domáceho násilia sa bytostne dotýka ľudí, ktorí žijú medzi nami a ľudsky a pracovne sa dotýka aj nás samých. Biele miesta hľadáme v histórii, hľadáme ich na mapách. Týmto názvom často označujeme aj neobjavené, či nevyužité možnosti.

Snahou príspevku je pomenovať a priblížiť doteraz nevyužité možnosti, ktoré pri spoločných vzdelávacích aktivitách vystúpili do popredia ako tie, ktorými sa má podľa policajtov nitrianskeho kraja význam zaoberať, ak chceme dôsledne a efektívne riešiť problematiku domáceho násilia.

1.1 Školiaci program

Školiaci program s názvom *Profesionalizácia príslušníkov Policajného zboru v problematike riešenia domáceho násilia a násilia páchaného na deťoch* sme realizovali od septembra 2016 do júna 2017. V roku 2018 sme naň nadviazali štvrtročne organizovanými pracovnými stretnutiami policajtov, ktorí prejavili záujem o hlbšie vzdelávanie sa v tejto problematike. Tieto sú koordinované v spolupráci s lektormi Centra Slniečko, n. o., ktoré dlhodobo pôsobí v Nitre a venuje sa týmto témam a s políciou

vytvára zmysluplné partnerstvo.

Program vzdelávania si kládol z cieľ zorientovať policajtov v téme domáceho násilia, priblížiť jeho znaky, fungovanie, typológiu obetí a ich psychológiu a popísať tiež cyklus násilia a fázy, ktoré ho tvoria. Dôležitou témou sa ukázalo aj rozlišovanie medzi reálnymi a tzv. falošnými obeťami a tiež diskusia o mýtoch, ktoré o domácom násilí v spoločnosti pretrvávajú.

Program tvorili 2 moduly:

- **základný** - v rozsahu 3 hodín bol určený pre všetkých policajtov,
- **nadstavbový** – v rozsahu 2 hodín bol tematicky orientovaný na poverených policajtov a vyšetrovateľov.

Po skončení vzdelávania využilo možnosť vyplniť dotazník 496 respondentov. Ich priemerný vek bol 34 rokov a priemerná dĺžka služobnej praxe 10 rokov a 6 mesiacov.

Z uvedeného počtu respondentov hodnotilo školiaci program po obsahovej stránke ako zlý 1% (5), slabý 3% (16), priemerný 17% (83), uspokojivý 45% (221), výborný 34% (171).

Tab. č. 1

	zlý	slabý	priemerný	uspokojivý	výborný
%	1	3	17	45	34
N	5	16	83	221	171

Na otázku *Ako hodnotíte dnešný školiaci program z pohľadu významu pre vašu prácu?* odpovedalo 496 respondentov nasledovne:

Zo 496 policajtov hodnotilo školiaci program z pohľadu významu pre ich prácu ako zlý 2% (9), slabý 4% (21), priemerný 20% (98), uspokojivý 45% (223), výborný 29% (145).

Tab. č. 2

	zlý	slabý	priemerný	uspokojivý	výborný
%	2	4	20	45	29
N	9	21	98	223	145

1.2 Špecializácie policajtov na problematiku domáceho násilia a násilia páchaného na det'och

Pri objasňovaní a vyšetrovaní trestných činov spáchaných v súvislosti s domácim násilím musíme mať na pamäti, že sa jedná o významne latentnú kriminalitu, ktorá sa v trestnom konaní často veľmi ťažko dokazuje. Ak si porovnáme tieto skutky napríklad s krádežou kabelky na železničnej stanici, je nám zrazu jasné, že sa jedná o úplne iný druh trestnej činnosti.

Miera latencie je v prípadoch domáceho násilia umocnená neochotou svedkov vypovedať. Ochota identifikovať páchatel'a jednoznačne odsúdeniahodného skutku, akým je krádež kabelky je očakávaná. Vypovedať proti navonok uhladenému človeku zo susedstva, neraz vplyvnému, či otvorene agresívnemu je už problematickejšie.

Domnievame sa, že zvyšovanie úrovne policajtov v tejto oblasti nepôjde bez ich špecializácie. Policajt je tiež iba človek so svojou osobnostnou výbavou, rodinnou anamnézou, zraneniami či traumami.

Špecializácia preto predpokladá dôsledný výber ľudí a samozrejme následne ich adekvátnu prípravu, ako odbornú tak psychologickú.

V rámci nadstavbového modulu vzdelávania policajných vyšetrovateľov a poverených policajtov sme sa v dotazníku pýtali:

Kto by mal podľa vás riešiť problematiku domáceho násilia na úrovni územných celkov (kraja/okresu)?

Zo 153 respondentov považuje vhodné zveriť problematiku riešenia domáceho násilia každému policajtovi 14% (21), špecializovanej skupine policajtov 70% (107) a špecializovanému oddeleniu vyšetrovania 16% (25).

Tab. č. 3

	Každý policajt	Špecializovaná skupina policajtov	Špecializované oddelenie vyšetrovania
%	14	70	16
N	21	107	25

Za najefektívnejšie považujeme v tejto fáze venovať pozornosť policajtom, ktorí sú vnútorne motivovaní venovať sa tejto oblasti intenzívnejšie. Výpovede policajtov potvrdzujú, že problematika je veľmi komplexná a náročná, a preto ju nie je možné efektívne riešiť bez ďalšej špecializácie. Problematika domáceho násilia nepochybne predstavuje najnáročnejšiu policajnú prácu v trestnom konaní pri dokumentácii, preverovaní a vyšetrovaní tejto trestnej činnosti.

Špecializácia policajtov na problematiku domáceho násilia je v rôznych podobách implementovaná do praxe polície aj v susednej Českej republike. Za povšimnutie stoja zvlášť dva modely takéhoto prístupu. Na Ostravsku je to **tím policajtov poriadkovej polície**, realizujúci vykázanie. Títo špecialisti sú k dispozícii 24 hodín denne a pri oznámení incidentu domáceho násilia sú vysielaní k jeho riešeniu. Zvolený postup tak eliminuje zlyhanie ľudského faktora na minimum.

Policajti riešiaci domáce násilie na teritóriu Brna sú súčasťou **oddelenia všeobecnej kriminality služby kriminálnej polície a vyšetrovania** a riešia problematiku domáceho násilia v spektre od vykázaní cez priestupky k vyšetrovaniu trestných činov. Okrem iného je tým zabezpečené to, že „ohrozená osoba prichádzajúca na políciu, komunikuje s jedným pracovníkom od začiatku až do konca konania“ (Vanek, 2005, s. 3).

Po pri týchto modeloch existujú na každom krajskom riaditeľstve v Českej republike metodici, ktorí sa venujú vzdelávaniu policajtov a rozvíjaniu spolupráce s intervenčnými centrami. Takáto spolupráca je zdrojom cennej spätnej väzby, ktorá prináša informácie o úrovni prístupu polície k obetiam.

Podľa výpovedí policajtov nie je zriedkavé, že viaceré podnety ohľadom prípadov domáceho násilia nahlasujú tzv. *falošné obete*. Ich motivácia často pramení zo snahy poškodiť svojho partnera prostredníctvom trestného konania, či získať výhody v rámci civilných súdnych konaní. Toto je ďalší argument pre podporu určitej formy špecializácie, ktorá u zasahujúcich policajtov posilní kompetenciu, na základe zadokumentovaných informácií, ale aj na základe ďalšieho špecializovaného vzdelávania, lepšie rozlišovať medzi prípadmi domáceho násilia a medzi tzv. disharmonickým partnerským súžitím.

Po prvotných školeniach realizovaných v minulých rokoch, ktoré boli zamerané na odhad rizika v prípadoch domáceho násilia prostredníctvom metodiky SARA (Spousal Assault Risk Assessment), by malo zmysel vrátiť sa k tejto, na výsledkoch exaktných výskumov postavenej, metodike a pokračovať v jej ďalšej implementácii do postupu polície.

V neposlednom rade je cieľom špecializácie eliminácia syndrómu vyhorenia u policajtov

s orientáciou na vyšetrovanie trestných činov v súvislosti s domácim násilím a násilím páchaným na deťoch. S prístupom zameraným na tieto skutky je spojené množstvo frustrácie vychádzajúce z toho, že prvotný záujem poškodených býva neskôr nahrádzaný odmietaním spolupracovať pri dokazovaní, ale aj systémovými prekážkami, keď nedôjde k naplneniu ich očakávaní v dôsledku rozhodnutí prokuratúry, či súdov. Dôvodom k nedostatočnej trpezlivosti s obeťami býva aj nadmerné zaťaženie z dôvodu vysokého nápadu trestných činov, či s tým súvisiacej byrokracie (Denský, 2018).

1.3 Spolupráca s „intervenčnými centrami“

Ďalšou ambíciou školiaceho programu bolo vytvoriť priestor pre stretnutie policajtov a zamestnancov organizácie, ktorá sa dlhodobo venuje tejto téme na území samosprávneho kraja. Očakávania predbehla realita, ktorá sa v podobe spolupráce rozvinula hneď po pilotnom projekte realizovanom v šalianskom okrese. Policajti v prípadoch, kde im zákonné možnosti neumožňovali urobiť viac, či u ohrozených osôb, ktoré neboli rozhodnuté okamžite riešiť svoju ťaživú situáciu, nechali kontakty na túto organizáciu, ktorá ich v prípade ich neskoršieho záujmu, prostredníctvom následnej právnej pomoci posunula smerom k riešeniu.

Napriek mnohým rezervám, ktoré v komplexnosti riešenia problematiky domáceho násillia vnímame, zároveň konštatujeme, že takáto forma spolupráce má význam.

Ako ďalší užitočný krok vnímame možnosť ponúknuť zo strany organizácie telefonické oslovenie s ponukou právnej, psychologickkej a sociálnej pomoci z domácnosti ktorej bola vykázaná násilná osoba. Takýto model nadviazania na policajnú intervenciu je v Českej republike vymedzený zákonom.¹ Priame oslovenie môže predstavovať prvý krok v snahe prerušenia izolácie, ktorá je pre osoby ohrozené domácim násilím charakteristická.

Mohli by sme argumentovať tým, že policajti predsa poskytnú osobe zoznam organizácií na ktoré sa obeť môže obrátiť. Z praxe však vieme, že tieto kontakty zostanú často nepovšimnute ležať medzi inými tlačivami, ktoré si obeť z polície odnesie, založí a viac sa k nim nevracia.

Pomoc zo strany profesionálov v podobe telefonického kontaktu je osobným oslovením. Motivuje obeť zareagovať, vyzýva ju k aktivite, ponúka podporu a sprevádzanie. Kedy inokedy ak nie teraz, keď má zákonom chránený priestor na obnovenie svojej slobodnej existencie a znovuzískanie ľudskej dôstojnosti.

Častým dôsledkom domáceho násillia je izolácia. O izoláciu svojej obete usiluje agresor z rôznych dôvodov. Nezriedka to býva žiarlivosť, ktorá sa môže rozšíriť aj na najbližších členov rodiny. Obeť pod tlakom manipulácie a vyhrážok preruší kamarátske kontakty a postupne aj kľúčové rodinné väzby. Po rokoch sa ocitá neraz v úplnej izolácii, odrezaná od okolitého sveta. Telefonické oslovenie ohrozenej osoby je krokom k opätovnému začleneniu človeka do podpornej siete. Je šancou, ktorá sa núka a ktorá sa môže prijať, alebo odmietnuť.

Takéto nadviazanie kontaktu v podobe aktívneho oslovenia dostáva inštitút vykázanania do oveľa efektívnejšej podoby a robí z nej omnoho účinnejšie opatrenie. Predpokladá to samozrejme, aby štát podľa vzoru Českej republiky zriadil intervenčné centrá, ktoré by v jednotlivých krajoch mohli takto nadviazať na intervenciu polície.

¹ Opis rozhodnutia o vykázaní doručí policajti do 24 hodín od jeho vydania spolu s opisom záznamu podľa § 21a odst. 6 príslušnému intervenčnému centru; v prípade, že v spoločnom obydli, na ktoré sa rozhodnutie o vykázaní vzťahuje, žije nepľnoletá osoba, doručí sa opis rozhodnutia o vykázaní spolu s opisom úradného záznamu v rovnakej lehote tiež príslušnému orgánu sociálne právnej ochrany detí. (§ 21b Zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky)

Súčasťou nášho dotazníka bola napokon aj otvorená otázka

Uved'te, čo by podľa Vášho názoru najviac prispelo k efektívnejšiemu riešeniu problematiky domáceho násilia.

Odpovede sú usporiadané podľa počtosti do klastrov, kde v ľavom stĺpci je označenie klastra a v pravom je číslo účastníka školenia a jeho odpoveď na danú otázku.

Najviac zastúpenou skupinou odpovedí boli práve tie, ktoré súviseli s potrebou vzniku špecializovanej skupiny policajtov, ktorá by bola vyškolená a tým pripravená na riešenie problematiky omnoho lepšie, ako ktokoľvek iný. Nasledovala oblasť legislatívy a ako tretia najzastúpenejšia oblasť bola práve požiadavka na vzdelávanie v problematike.

Prehľad všetkých odpovedí na vyššie uvedenú otvorenú otázku pripájame na konci tohto príspevku.

1.4 Záver

Problematika domáceho násilia je veľmi komplexná téma, ktorá vyžaduje multidisciplinárny prístup. Na policajtov kladie čoraz vyššie nároky, a preto sa ich špecializácia na túto problematiku ukazuje do budúcnosti ako nevyhnutná. Po zákonnej intervencii polície, by mal nasledovať aktívny prístup zo strany intervenčných centier, ktoré by ohrozenej osobe ponúkli komplex psychologických, právnych a sociálnych služieb, prípadne ďalšie sprevádzanie napr. v trestnom konaní.

Na tomto mieste a na tomto fóre má význam pýtať sa, čo urobíme ďalej s možnou obeťou. Dostane sa vôbec do kontaktu s odborníkom, ktorý jej ponúkne pomoc pri riešení jej problémov? Agresora dokážeme na určitý čas dostať do bezpečnej vzdialenosti od obete, čím eliminujeme riziko opakovania útokov na ohrozenú osobu. Kto ale „vytiahne“ túto ohrozenú osobu z kolobehu izolácie a z kruhu závislosti v ktorom sa ocitla?

Tému nemožno izolovane položiť na plecia len mimovládkam, či polícií. V téme možno napredovať len prostredníctvom podpory zo strany štátu a spolupráce na ktorú sme všetci „odsúdení“. To ako sa s tým vysporiadame, závisí len od ochoty jednotlivých strán hľadať spoločné riešenia.

Zoznam citovanej literatúry

DENSKÝ, M., 2018 Špecializácia príslušníkov Policajného zboru v problematike riešenia domáceho násilia a násilia páchaného na deťoch. In: MARKOVÁ, V. ed., 2018. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: Zborník príspevkov z 6. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 19 – 27. ISBN 978-80-8054-764-6.

VANĚK, J. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? In: Policista. Roč. 13, č. 10 (2007), príloha s. 1 – 8.

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

Príloha

Odpovede na otvorenú otázku:

Uved'te, čo by podľa Vášho názoru najviac prispelo k efektívnejšiemu riešeniu problematiky domáceho násilie.

Klaster	poradové číslo účastníka; odpoveď na otvorenú otázku
Špecializácia policajtov na domáce násilie	049 – „vyšetrovacie tímy“, 050 – „špecializácia vyšetrovateľov, kt. majú záujem prioritne riešiť veci v súvislosti s domácim násilím“ 051 – „špecializovaná skupina policajtov“ 120 – „špecializovaná skupina policajtov“ 131 – „úzka špecializácia“ 198 – „samostatná skupina, ktorá je ochotná túto problematiku riešiť a samozrejme riadne vyškolení policajti“ 200 – „špecializované skupiny vyškolené na túto problematiku“ 205 – „špecializácia konkrétnych policajtov“ 207 – „vytvorenie špeciálnej skupiny vyšetrovateľov“ 209 – „špecializovaná skupina policajtov, ktorí budú mať adekvátne vzdelanie“ 215 – „vytvoriť samostatné oddelenie vyšetrovania“ 326 – „špecializovaná skupina určená na túto problematiku“ 352 – „viac školených policajtov vyslovene na danú problematiku – špecialistov, ako sú aj s menšinami“ 364 – „Založenie špeciálnej skupiny príslušníkov, ktorí by boli na túto prácu školení a vedeli by promptne reagovať. Nakoľko pri bežnom množstve spisov nie je možné sa sústrediť iba na domáce násilie“. 390 – „špecializovaná skupina“ 393 – „vytvorenie špecializovaných tímov“ 398 – „vytvorenie špecializovanej skupiny“ 488 – „špecializovaná skupina policajtov, odborné školenia“ 493 – „vyškolenie príslušníkov PZ, ktorí budú zameraní a špecializovaní konkrétne na riešenie domáceho násilie a budú mať viac vedomostí o tejto problematike“

Zmeny v legislatíve	<p>001 – „lepšia legislatíva, najmä po odpykaní odsúdeného trestu“ 005 – „legislatíva“ 007 – „doriešenie domáceho násilia v príslušných zákonoch, vytvorenie nového paragrafu a pod.“ 008 – „legislatívne zmeny použiteľné v praxi“ 009 – „zlepšenie legislatívy“ 049 – „legislatíva, dlhšie procesné lehoty“ 050 – „väčší rozsah právomocí“ 112 – „väčšia špecifikácia hraníc TČ“ 120 – „úprava TZ a TP“ 144 – „zmena legislatívy a systémové riešenia“ 147 – „zmena legislatívy“ 151 – „zmena zákonov“ 197 – „zlepšenie legislatívnych opatrení“ 205 – „zmena trestného poriadku – zefektívnenie konania“ 209 – „zmena legislatívy a zmýšľania prokuratúry a súdov“ 334 – „zmena zákona“ 335 – „nejaké nové oprávnenia, prípadne ďalšie možnosti týkajúce sa postihu páchatel’a“ 336 – „úprava legislatívy, právomoci polície“ 392 – „efektívnejšia legislatíva“ 394 – „zákony“ 492 – „Zákonné možnosti, ktoré by boli reálne využiteľné v praxi, nakoľko týchto je nedostatok“.</p>
Viac školení	<p>047 – „viac školení“ 050 – „vzdelávanie“ 202 – „nejaké preškolenie policajtov a ich nadriadených“ 198 – „...a samozrejme riadne vyškolení,“ 206 – „dostatočne vyškolení a fundovaní príslušníci PZ prvého kontaktu“ 212 – „Je potrebné, aby konajúci policajti boli viacej školení a to aj z právnej stránky, mnoho policajtov neovláda trestný zákon a s ním súvisiace predpisy“. 216 – „vzdelávanie všetkých zložiek účastných v trestnom konaní“ 249 – „školenia“ 277 – „častejšie školenia“ 363 – „podrobnejšie a dlhšie školenia – hlavne psychológia“ 365 – „pomoc vyšetrovateľa pri získaní presných informácií od poškodených – napr. komunikačné a prípadové tréningy“ 366 – „viac školení zameraných na praktické cvičenia“ 392 – „väčšia osвета príslušníkov PZ formou školení“ 419 – „špecializované školenia a kurzy k problematike DN“ 421 – „koordinovaná činnosť zameraná na výcvik a špecializovaná činnosť policajtov“</p>
Spolupráca zložiek	<p>004 – „spolupráca zložiek“ 113 – „zosúladenie danej problematiky medzi štátnou inštitúciou, zákonom a mimovládkami“ 210 – „lepšia spolupráca medzi políciou, prokuratúrou, súdmi a mimovládkami“ 216 – „vzdelávanie všetkých zložiek účastných v trestnom konaní a ich efektívnejšia spolupráca“ 389 – „skompatibilizovať všetky organizácie ako celok“ 418 – „spolupráca, vzájomná informovanosť, komplexné riešenie predmetnej problematiky na celoslovenskej úrovni“</p>

Technické vybavenie	049 – „priestory, vybavenie“ 199 – „lepšie materiálo-technické zabezpečenie“ 207 – „lepšie vybavenie objektov PZ“ 209 – „ale aj technické vybavenie a materiálne vybavenie“ 215 – „vytvoriť vhodné priestorové podmienky na výsluchy maloletých svedkov“ 394 – „financie, materiálne zabezpečenie“ 403 – „vhodná výsluchová miestnosť“
Prítomnosť odborníka	115 – „priama účasť psychológa pri úkonoch“ 116 – „účasť psychológa na prípade“ 146 – „účasť odborníka v konaní“ 168 – „pomoc odborníka obeti“ 206 – „zriadenie funkcie psychológa vo výjazdových skupinách“ 420 – „užšia spolupráca so špecialistami na danú problematiku, lepšia diagnostika, ktorí sú obeťami, ale i páchatelmi“
Systémové zmeny	144 – „systémové zmeny“ 450 – „zmena systému“ 454 – „efektívnejší systém – zmena“
Samostatnosť	152 – „samostatnosť v rozhodovaní OČTK“ 397 – „Väčšia voľnosť pri posudzovaní jednotlivých trestných oznámení a tiež aj pri posudzovaní zodpovednosti“.
	404 – „Všimáť si jednotlivé prípady a z nich vychádzať pri riešení a hľadaní spôsobu riešenia tejto problematiky“.
	453 – „praktické ukážky konkrétnych prípadov a ich riešenie“
	469 – „vypracovanie podrobnej metodiky k problematike“ 470 – „vypracovanie metodiky“
	149 – „zefektívnenie procesu vyšetrovania“ 396 – „zjednodušenie, resp. zjednotenie postupu“
	197 – „reorganizovanie v radoch PZ“
	203 – „konkrétne prípady zo života; rozbor riešení, postupov v trestnom konaní“
	204 – „odľahčenie policajtov vyšetrovateľov od nepotrebných úkonov, od nepodstatných kontrol“
	212 – „Prepracovanosť príslušníkov, následná neochota individuálneho prístupu k obeťami“.
	213 – „väčšia kvalita policajtov“
	214 – „zrýchliť a zjednodušiť proces v trestnom konaní v súčinnosti s prokurátorom a súdmi“
	451 – „zrušenie policajnej štatistiky“
	152 – „menej byrokracie“
	153 – „zlepšenie prípravy policajtov a podmienok na prácu“
	118 – „štátne organizácie, ktoré by mali snahu a kompetencie niečo riešiť. V prípade iných (neziskových organizácií kompetencie štátnych orgánov)“.

NUTNOSŤ A AKTUÁLNY STAV DOPLŇUJÚCEHO VZDELÁVANIA VYŠETROVATEĽOV POLICAJNÉHO ZBORU SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA AKADÉMII POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

The necessity and the current status of supplementary education police investigators Slovak Republic at the Academy of Police Force in Bratislava

Andrea Pastuchová Neumannová

Abstrakt

Autorka sa v príspevku zaoberá doplňujúcim vzdelávaním vyšetrovateľov Policajného zboru na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Na úvod predstavuje aktuálny kurz „Obzvlášť zraniteľné obeť – Výsluch a prístup k nim“. V ďalšej kapitole popisuje niektoré špecifiká komunikácie s obeťou, extrémne traumatizovaná obeť, obeť dieťa, obeť sexuálne motivovaného trestného činu. Poukazuje na význam nadviazania prvého kontaktu pre zabezpečenie vhodnej atmosféry pri výsluchu. V poslednej kapitole predstavuje pripravovaný kurz, projekt „Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obeť a ďalšie obzvlášť zraniteľné obeť trestných činov“.

Kľúčové slová: Obzvlášť zraniteľná obeť. Komunikácia. Poučenie svedka.

Abstract

The author in the contribution deals with with supplementary education police investigators at the Academy of Police Force in Bratislava.. Here is an introductory course on “Extremely Vulnerable Victims - Talk and Access”. The next chapter describes some of the specifics of communication with the victim extremely traumatized victim, , child victim, victim of a sexually motivated crime. It points out the importance of setting up the first contact to provide a suitable atmosphere for the hearing. In the last chapter, she present the course “Special hearing rooms for child victims and other particularly vulnerable victims of crime”.

Keywords: Particularly vulnerable victim. Communication. Witnessing.

1. Vzdelávanie vyšetrovateľov v praxi

Profesia vyšetrovateľa je náročné povolanie, ktoré si vyžaduje v prvom rade dobré až veľmi dobré osvojenie si rôznych komunikačných zručností, od ktorých sa odvíja aj pracovná úspešnosť. Čím väčší arzenál komunikačných spôsobov použijeme, tým máme vyššiu šancu v komunikácii nezlyhať, ale uspieť. Vypočúvanie obeť, na ktorej bol spáchaný násilný trestný čin je procesom veľmi špecifickým, ktorý sa vyznačuje mnohými zvláštnosťami. Je podmienený individuálnymi vlastnosťami osobnosti, zároveň aktuálnym psychickým stavom vypočúvaného. Významný je aj vek a mentálna úroveň. Z uvedeného vyplýva, že od vyšetrovateľa sa očakáva efektívne používanie takých komunikačných aktov, ako sú oslovenie, príprava prostredia, nadviazanie kontaktu s obeťou, vytvorenie vhodných podmienok pre realizovanie výsluchu. Osoby, ktoré žijú v podmienkach, ktoré všeobecne môžeme označiť za domáce násilie sú osoby, ktoré hromadne označujeme termínom „obeť“. Preto sa v našom príspevku zameriame na vybrané kategórie obeť, ktoré sú práve mnohokrát obeťami domáceho násilia. Na Akadémii Policajného zboru v Bratislave (ďalej len APZ) aktuálne prebieha kurz „Obzvlášť zraniteľné obeť-Výsluch a prístup

k nim“, ktorý si priblížime v nasledujúcej podkapitole.

1.1 Kurz „Obzvlášť zraniteľné obeť – Výsluch a prístup k nim“

Kurz sa realizuje na základe vzdelávacieho projektu, ktorý je zameraný na zdokonalenie, prehĺbenie si teoretických vedomostí a získanie praktických zručností pri výsluchu obzvlášť zraniteľných obetí trestných činov, tak aby príslušník Policajného zboru vedel vykonať výsluch takejto osoby v súlade so zákonom 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a zákonom č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Kurz je určený pre príslušníkov Policajného zboru- vyšetrovateľov ktorí v rámci výkonu svojej služobnej činnosti prídu do styku s obzvlášť zraniteľnou obeťou. Obsah kurzu tvoria tri základné okruhy a to :

- Vyšetrovanie trestných činov spáchaných na obzvlášť zraniteľných obetiach.
- Psychologické osobitosti výsluchu.
- Komunikácia s obzvlášť zraniteľnou obeťou.

1.2. Komunikácia s obzvlášť zraniteľnou obeťou

Kurz na APZ začína prednáškou zameranou na komunikáciu s obeťou, podrobnejšie približuje extrémne traumatizovanú osobu, následne obeť dieťa, obeť senior, obeť sexuálne motivovaného trestného činu, obeť žena, obeť zdravotne postihnutú. Prednáška je zostavená z odborných materiálov, v ďalšom texte priblížime vybrané informácie čerpané z metodiky prístupov polície k vybraným typom obzvlášť zraniteľných obetí „Zvlášť zraniteľná obeť“, ktorú autori zostavili pre potreby policajnej praxe Českej republiky. Tento zdroj považujeme za cenný materiál poskytujúci množstvo dôležitých a inšpirujúcich informácií pre naše vzdelávanie na APZ. V nasledujúcom priblížime len vybrané kategórie obeť a to extrémne traumatizovanú obeť, nakoľko pri každom násilnom útoku obeť prežíva negatívne emócie extrémnej záťaže, ďalej obeť dieťa a obeť sexuálne motivovaných trestných činov.

Do kategórie extrémne traumatizovaných osôb spadajú ľudia, ktorí sú obeťami nečakanej mimoriadnej udalosti prírodného charakteru, ale aj ľudia, ktorí sa stali obeťami násilnej trestnej činnosti, útoku, únosu, boli v kontakte so smrťou, umierajúcimi, či týranými ľuďmi, dlhodobo týraní ľudia a pod. Extrémne traumatizovanou osobou označujeme ako obeť, svedka či pozostalého prejavujúceho silnú psychickú reakciu po udalosti, pri ktorej bola ona sama či iná osoba ohrozená na živote a zdraví. Rozpoznať, do akej miery je obeť traumatizovaná, respektíve ako sa extrémne prejavuje po traumatickom zážitku nie je úlohou policajta. Je dôležité si uvedomiť, že každý z nás na potencionálne traumatickú udalosť reagujeme svojším spôsobom, neexistuje žiadne univerzálne správanie a prežívanie, ku ktorému sa dá zaujať nejaký univerzálny postoj. Ide o prirodzenú (normálnu) reakciu na nenormálnu a nečakanú situáciu, ktorá môže spôsobiť akútne, ale aj dlhotrvajúce negatívne psychické, fyzické i sociálne následky. Prirodzená obnova organizmu, ktorá vedie k tomu, že jedinec začne fungovať v priebehu bežného dňa, aktivizuje svoje zdroje a vie ich využívať, trvá približne 4 – 6 týždňov. Pokiaľ problémy pretrvávajú, je vhodné vyhľadať odborníka na duševné zdravie. Všeobecne platí, že miera traumatizovania je ovplyvnená typom a náročnosťou danej situácie, zraniteľnosťou dotýčnej osoby, osobnými a sociálnymi faktormi a kombináciou ďalších faktorov. Ku každej osobe sa snažíme pristupovať slušne a ohľaduplne k jej potrebám. Traumatizované osoby potrebujú hlavne pocit bezpečia, rešpekt a čas. Dôležité je nadviazať kontakt, slušne pozdraviť, podáme ruku a predstavíme sa. Je dôležité obeť ubezpečiť, že sme tam preto, aby sme pomohli vyšetriť, čo sa stalo, nechceme jej ďalej ubližovať, chceme aby výsluch prebehol bez

problémov. Je dobré obeť pripraviť na to, že sa budeme pýtať i na neprijemné otázky. Dávame najavo empatiu, aktívne počúvame, aktívna spätná väzba. Ak vidíme, že je otázka pre vypočúvaného náročná, môžeme to komentovať, že vidíme, že je ťažké odpovedať, čo je normálne. (Môže ísť aj o potrebu mať vyšetrovateľku ženu a pod.). Keď niečomu nerozumieme, spýtame sa. Hovoríme skôr pomalšie, dobre artikulujeme, osobu oslovujeme pán/pani + priezvisko, vyvarujeme sa predsudkom a našim súdom. U niektorých osôb je lepšie, aby na začiatku sami udalosť opísali. Pokiaľ nevie, ako začať, môžeme sa pýtať prvý. Zaisťte, aby ste boli čo najmenej rušení.

Vypočúvanie dieťaťa nie je jednoduchá vec. Je dôležití ako je staré, v akom vývinovom období sa nachádza, a dokonca deti v rovnakom veku môžu mať medzi sebou veľké rozdiely. Vývinová úroveň vo fyzickej, psychickej i sociálnej úrovni nemusí byť rovnaká. Hlavným princípom vyšetrovania je rešpektovanie vekových osobitostí dieťaťa. Najmä mladšie deti používajú svoj vlastný slovník, ktorý musí vypočúvajúci zistiť, rešpektovať a používať v komunikácii s dieťaťom (napr. pomenovanie pohlavných orgánov). V niektorých krajinách vedie vyšetovanie sexuálneho zneužitia špeciálne vyškolený policajt, sú zriadené špeciálne výsluchové miestnosti, používajú sa demonštračné bábky. V ideálnom prípade by mal výsluch poškodeného dieťaťa viesť k tomu, aby dieťa nebolo zbytočne traumatizované a zároveň, aby sa zistilo čo najviac relevantných informácií o trestnom čine. Výsluch je vždy ovplyvnený niekoľkými faktormi zo strany dieťaťa i zo strany vyšetrovateľa. Ide o aktuálny psychický a fyzický stav, miera zvýšeného napätia, u dieťaťa je potrebné počítať s nižšou koncentráciou pozornosti, ktorú je potrebné neustále podporovať (nie príkazmi, napr. „už sa sústreď“). Na strane vyšetrovateľa ide hlavne o skúsenosti, vedomosti a schopnosť empaticky komunikovať a profesionalitu (vzťah k vyšetrovanému skutku). Faktory prostredia predovšetkým zahŕňujú:

- Kto s dieťaťom prišiel na výsluch,
- v akom čase- ráno, obed, večer (má vplyv na únavu, na koncentráciu),
- vybavenie miestnosti,
- pozor na veľké množstvo hračiek – odpútavanie pozornosti, náročné udržať pozornosť),
- je vhodné mať po ruke vodu, vreckovky (nevhodné je mať na stole cukríky),
- dôležité je zohľadnenie časového rozmedzia, trvanie výsluchu. Predovšetkým u malých detí treba dbať o ich fyziologické potreby (pripomenúť, či im netreba na toaletu, či nie sú smädné a pod.), samozrejme aj u starších detí,
- významným faktorom je aj počet ľudí v miestnosti – to pôsobí prevažne negatívne, dieťa je vo svojej výpovedi negatívne ovplyvnené,
- veľkou komplikáciou býva aj prítomnosť rodiča pri výsluchu. Preto je žiaduce, aby vyšetrovateľ mal takú komunikačnú schopnosť, aby dieťa vypovedalo bez prítomnosti rodiča.
- dôležité je aj rozsadenie v miestnosti, v ktorej bude výsluch vedený. Vypočúvanú osobu by sme mali posadiť na miesto, kde bude dobrý kamerový záznam a vypočúvajúci by sa mal posadiť tam, kde sa už nebude premiestňovať (napr. pri manipulácii s demonštračnými pomôckami, kresliacim materiálom a pod.),
- rozloženie, papierov, spisov na stole, listovanie v nich pôsobí zneistejúco, vhodnejšie je po prečítaní podkladov ich odloženie.,
- nevhodný faktor je aj používanie počítača v prítomnosti vypočúvaného. Poznámky písané rukou, pokiaľ dokáže vypočúvajúci udržiavať očný kontakt, nemusia byť kontraproduktívne.

Nadbytočný stres (vrátane ďalšieho zraňovania obetí) znižuje celkový mentálny výkon dieťaťa a odráža sa na zhoršenej kvalite vypovedať. Preto by sa mal vypočúvajúci dostatočne pripraviť na výsluch a už na začiatku premýšľať nad spôsobom odbúravania stresu pri výsluchovej interakcii.

K tomuto sa viažu tieto hlavné zásady:

- voľba vhodného prostredia,
- nadväzovanie kontaktu a budovanie dôvery,
- povzbudzovanie k spontánnemu opisu vo fáze monológu,
- kladenie otázok v následnej fáze dopĺňovania a usmerňovania informácií,
- predchádzanie opakovaným výsluchom (Čírtková et al., 2010).

Nadviazanie kontaktu s dieťaťom je základným predpokladom úspešného výsluchu.

V každom vývinovom období nadväzujeme kontakt inak. S teenagerom nemôžeme jednať, ako s päťročným. Bez ohľadu na vek dieťaťa je potrebné aby bolo adekvátnou formou informované s podstatou daného úkonu. To znamená, kde sa nachádza, aký úkon bude realizovaný, s akou osobou, to znamená voči komu ten úkon smeruje, kto je osobou obvinenou a tiež aké má práva. Pokojný hlas, normálny zrakový kontakt, otvorené a nekonfliktné otázky doplnené aktívnym počúvaním sú hlavnými komunikačnými prostriedkami pre úvodné budovanie dôvery.

- Aktivita musí byť na strane vyšetrovateľa. Zabúda sa na významnosť pozdravenia s podaním ruky. Už na základe takéhoto gesta môže prebehnúť pocit dôvery, alebo naopak, aj nedôvery.
- Oslovovanie. V rámci Slovenského jazyka tykanie či vykanie výrazne pôsobí na priebeh výsluchu. Odporúča sa vykať od ukončenia základnej školskej dochádzky, čo je bežné aj na našich stredných školách. Bežné automatické tykanie či výrok vyšetrojúceho „Budem ti tykať, súhlasíš...“ sú často vnímané zo strany mladistvých ako nerešpektujúce. Samozrejme, ak dieťa chce, aby sme mu tykali, rešpektujeme to. Zdrobneniny mena u malých detí od cudzej osoby môže pôsobiť nevhodne a spôsobuje ostražitosť dieťaťa.
- Vypočúvajúci by mal vedieť ako verbálne a neverbálne pôsobí na druhých a mal by si nacvičiť rôzne varianty správania. Dobrý kontakt môžeme nadviazať či navodiť, ale aj pokaziť vlastným držaním tela, gestikuláciou, očným kontaktom, frekvenciou dýchania, hlasitosťou, rýchlosťou i melódiou hlasu. Zároveň je dôležité sledovať tieto prejavy aj na druhej strane, u vypočúvaného – dieťaťa.
- Ak je verbálny prejav v rozpore s neverbálnym, môže narásť pocit napätie, stres, nedôvera – čiže značne negatívne pôsobenie. Familiárnosť, prílišná dobrota u vypočúvajúceho nevedie k dobrému kontaktu, u malých detí sa môže zvýšiť ostražitosť.

Vo fáze nadväzovania kontaktu je vhodné používať otázky napr. „Vieš prečo si tu?“ U osemročných detí môžeme takúto otázku použiť na začiatku komunikácie. Odvolanie sa na to, že už aj iné deti zažili to isté, pomáha nadviazať kontakt a dôveru. Môže to odblokovať zábrany dieťaťa. Potom stačí vypočúvanému vnímať signály neverbálnej komunikácie – reči tela, ktoré dieťa vysiela, aby porozumel, kedy už môže prejsť hlavnej časti výsluchu. Dôležité je primerane k veku poučenie, aj malému dieťaťu je vhodné vysvetliť, čo sa bude ďalej diať. Dieťa musí mať pocit kontroly nad situáciou (pýta sa, keď niečomu nerozumie, odpovedá neviem, ide na wc a pod.). Pociť dôvery a kontroly v komunikácii s vypočúvajúcim vedie k pocitu bezpečia. To môže byť pre dieťa nová skúsenosť, keďže si napr. zo sexuálneho zneužívania prinieslo celkom iné zážitky. Vo zvlášť ťažkých prípadoch sexuálneho zneužívania je možné s dieťaťom uzavrieť dohodu o dobrých – dovolených a zlých – nedovolených otázkach. Na nedovolené otázky dieťa zatiaľ nemusí odpovedať. Takýto krom ma aj pozitívny účinok na budovanie dôvery k vypočúvanému. Pochopiť poučenie svedka je v mnohých prípadoch náročná úloha nielen pre dospelého, ale aj pre dieťa.

Ale aby výsluch úspešne prebehol, musíme poučenie absolvovať, to znamená vysvetliť všetky okolnosti výsluchu dieťaťu primerane jeho veku. Nemôžeme pristupovať ku každému dieťaťu rovnako. Musíme zohľadniť jeho vývinové obdobie, nie len samotný vek, ale tiež to, ako je dieťa schopné premýšľať, vnímať a komunikovať, komunikovať s nami.

Všeobecne kategória detských svedkov je z hľadiska práce orgánov činných v trestnom konaní tou najťažšou, je náročné zrozumiteľným spôsobom detského svedka poučiť tak, aby aj výsledok práce polície bol následne použiteľný. Musíme mať na pamäti to, čo je dieťa v jednotlivých obdobiach schopné zvládnuť, čomu rozumie a čo je v popredí jeho záujmu. Pri poučovaní dieťaťa by sme sa mali vyvarovať základným chybám a to je hlavne neprimeraný slovník, náročná terminológia. Obsah samozrejme musíme zachovať, ale pokiaľ používame termíny, ktorým dieťa nerozumie, rýchlo strácame jeho pozornosť a u niektorých detí môže narastať pocit napätia, nervozita, nespokojnosť, pretože situácii nerozumejú. Čiže medzi najdôležitejšie zásady patriace k poučeniu dieťaťa je v prvom rade zrozumiteľnosť (vek, mentálna úroveň, aktuálny stav atď.).

Vo veku od 15 do 18 rokov poučujeme rovnako ako dospelého, vykáme. Prík.: „Už ste skoro dospelý, máte viac ako 15 rokov, ste trestne zodpovedný, chcem upozorniť na to, že je potrebné, aby ste hovoril pravdu, aby ste si nič nevymýšľal k tomu, čo sa stalo. Takže sa Vás pýtam, budete hovoriť pravdu?...“ „..Rád by som sa s tebou o tom porozprával, ale ty mi o tom nemusíš nič povedať, pretože je to tvoj brat, takže je to osoba blízka a keď nechceš, tak o tom hovoriť nemusíš. Záleží na tebe, chceš sa o tom rozprávať?“

Nie je povinná jednotná dogmatická forma, ako dieťa poučiť, ide o zachovanie obsahu (ktorý je záväzný), ktorý sa prispôbuje danej situácii, úrovni a veku dieťaťa.

Na začiatku výsluchu je vhodné dávať bežné otázky týkajúce sa života dieťaťa, môžeme ich nazvať ako upokojujúce. Môžeme sa pýtať na veci, ktoré dieťa dobre pozná, taktiež môžeme použiť občasné uzatvorené otázky (na ktoré sa odpovedá – áno/nie, „Chodíš do školy?“) Takéto otázky majú aj testovací význam, zistujeme ako sa dieťa orientuje napr. v čase, v rodine, v spoločnosti rovesníkov a pod. Prípadne si overujeme jeho mentálnu úroveň („Aha, takže už vieš písať? Môžeš sa mi podpísať?“).

V priebehu výsluchu je najvhodnejšie používať otvorené otázky, ponúkať viacej alternatív a tiež sa odporúča používať nedokončené vety, pri ktorých neklesáme s hlasom, neurobíme bodku a dáme dieťaťu priestor na jej doplnenie. Ak vydržíme naozaj mlčať, každú vetu nejakou dokončí. Veľmi vhodné je používať techniky objasňovania, parafrázovania. Pokiaľ môžeme, nepýtať sa – prečo- (hocikedy na to nevie odpoveď ani dospelý sofistický jedinec), ale – ako-, - čo-?

Dôležité je aj priebežné zhrnutie aktuálne vypovedaného a taktiež opakovanie kľúčových slov, slovných spojení, ktoré použilo samotné dieťa/ vypočúvajúci. Neodmysliteľne k tomu patrí priestor pre dieťa, je dôležité načúvať mu. Po celú dobu je nutné pozorné pozorovanie prejavov dieťaťa, jeho prípadný psychomotorický nepokoj, kolísanie pozornosti aj prípadné neurotické prejavy (somatické, hryzenie nechtov, tiky...) – kedy a v akej intenzite sa vyskytujú.

Na telesný kontakt (pohľadkanie, upokojujúce dotyky, povzbudenie) treba dávať pozor, nevieme ako bude dieťa reagovať. Tiež sa na to môžeme opýtať, či je to prípustné alebo nie. Všeobecne známe je to, že vypočúvajúci musí svoju komunikáciu prispôbiť reči a slovníku dieťaťa. Tlačiť dieťa do kognitívnych schém dospelých je kontraproduktívne, navyše menšie deti nebudú vôbec rozumieť. Preto nie je vhodné trvať na presných údajoch o čase, počte, vzdialenosti a pod. Aj keď dieťa pozná hodiny, dni, mesiace, nemusí ich vedieť používať. Taktiež výraz predtým a potom nemusí malé dieťa presne chápať, preto sa odporúča voliť zrozumiteľnejšie otázky typu : „Čo sa stalo ako prvé? Ako to začalo?“ Vypočúvajúci by sa mal zdržať aj akýchkoľvek hodnotiacich súdov napr. „Také hrozné to asi nebolo...Otec je teda číslo..“ a pod. Niektorí páchatelia si mlčanlivosť dieťaťa poistujú pomocou dohody o spoločnom tajomstve. Dieťa sa potom cíti byť viazané, obáva sa toho, čo mu páchatel' nahovoril napr. „mamičke pukne srdiečko...dieťa sa premení na...“..a pod. Dieťa môže takéto hrozby brať doslova, preto sa môže

počas výsluchu ocitnúť vo vnútornom konflikte. V takejto situácii, volíme alternatívu vzhľadom k veku dieťaťa a to: dieťa mlčí a môže nám to napísať, alebo to za neho povie plyšové zvieratko. A v priebehu výsluchu začne dieťa nariekať, vzlykať, nie je vhodné dieťa utišovať, dáme dieťaťu priestor a čas aby sa vyplakalo – ventilácia emócií. Vo zvýšenom strese dieťa potrebuje niečo sladké, prípadne sa objaví zvýšená potreba pohybu. Vyšetrovateľ dieťaťu nebráni, môže sa prechádzať s ním. Môže nastať aj opačná reakcie, apatia, ustrnutie. Vypočúvajúcí sa musí snažiť, aby dieťa psychicky zostalo v situácii „teraz a tu“. Tomu môže napomôcť tzv. „uzemnenie“, t.j. pevný kontakt oboch nôh dieťaťa so zemou. Tiež je dobré dieťa napádať k pitiu, k jedeniu – k bežnému správaniu. Dieťa ma vyššiu tendenciu, schopnosť nekriticky, automaticky, spontánne prijímať cudzie názory za svoje a prevziať ich do vlastného správania a prežívania. S pribúdajúcim vekom sugestibilita (ovplyvniteľnosť) ubúda. Deti bývajú pri výsluchu viac ovplyvniteľné ako dospelý. Deti sa snažia vycítiť, odhadnúť očakávania vypočúvajúceho, chcú mu vyhovieť. Dieťa potom uvádza to, čo si myslí, že vypočúvajúcí chce počuť. Preto by mal vypočúvajúcí pri výsluch starostlivo formulovať otázky tak, aby nič nenaznačovali, neukazovali smer. Vypočúvajúcí by si mal toto uvedomovať počas celého výsluchu a mal by sa zámerné kontrolovať, či sa u neho neobjavuje spontánne sugestívne pôsobenie (nevedome). To znamená používa jednoznačné verbálne a neverbálne signály dieťaťu, ktorý jasne rozumie.

Akákoli'vek trauma u detských obetí musí byť spracovaná, inak dochádza k rozvoju posttraumatickej stresovej poruchy. Je nutné nepripustiť žiadnu konfrontáciu obeť s pôvodcom traumy a to s ohľadom na obranný systém mozgu, ktorý vedie obeť do stavu trvalej nastraženosti (vypätia) a spôsobuje napr. poruchy spánku, pomočovanie, poruchy pozornosti, sebadeštrukčné tendencie. Ďalší kontakt obeť s páchatel'om, a to nie len kontakt priamy, ale aj sprostredkovaný (video, kamera, nahrávka...) môže viesť k ďalšej retraumatizácii obeť. Z tohto pohľadu sú požiadavky na separáciu obeť a páchatel'a v rámci riadenia pred súdmi či vyšetrojúcimi orgánmi legitímne (Voňkova, J.; Spoustová, I. 2016).

Najčastejšie chyby

Pomerne častá je chyba prvého dojmu. Náš prvý dojem pôsobí na ďalšiu prácu s dieťaťom- napr. jeho negativizmus, ale aj vzhľad. Všetci máme tendenciu predčasného hodnotenia napr. „Tento nebude hovoriť pravdu.. Tento bude nevychovanec... Ak podľahneme, môžeme prehliadnúť dôležité informácie z prejavov jedinca s ktorým pracujeme.

Ďalšou chybou je používanie uzatvorených otázok a otázok navádzajúcich, rovnako ako otázok nejasných. Predovšetkým dvojité otázky – bolo to buď – alebo.. tak ako dieťa, aj dospelý na to s problémom reagujú.

Používanie neprimeraného slovníka, pre dieťa nejasné výrazy, všeobecné výrazy – typu : „normálny... slušný“...obvykle blokujú spontánnosť v prejave dieťaťa.

Nevhodné sú otázky začínajúce slovom „prečo“. Často krát na to nie je odpoveď.

Dieťa môžeme úplne zaraziť pri spochybňovaní výpovede napr. „No, takto to asi nebolo...To bolo inak.“ Pochybnosti môžeme formulovať aj inak pri zachovaní dôvery dieťaťa a to napr. „ Nerozumiem tomu, ako to teda bolo. Môžeš mi to ešte raz zopakovať?“ a pod.

Dieťa by nemalo nikdy pocítiť z prejavu vypočúvajúceho pocit zvedavosti, vždy by ale malo pociťovať záujem o seba (nie záujem o páchatel'a, či niekoho iného).

Vypočúvajúcí musí pri svojom prejave dbať na svoju jasnú a zreteľnú artikuláciu (tendencia znižovania artikulácie) a opakovane sa uisťuje, či mu dieťa naozaj rozumie.

Pri emocionálnych prejavoch dieťaťa (plač, krik, zartyé mlčanie...) sú celkom nevhodné výroky: „To nič nie je. To bude dobré. Ukludni sa. Ty ale narobíš. Mohlo to byť oveľa horšie. To muselo byť hrozné, chudáčik...“ Ľutovanie je celkom neprofesionálne a prípadné dotyky (mojkanie, hladkanie a pod.) tiež! Naopak vhodný komentár je napr. : „Musí to byť pre teba ťažké. To je v poriadku, každý by to tak cítil.

Skús sa teraz...“.

Medzi najzávažnejšie formy sexuálneho násilia patrí znásilnenie a pohlavné zneužitie. Pre obeť sexuálne motivovaného trestného činu býva spoločné, že sa cítia vinnými, že sa do takej situácie dostali, hanbia sa, obávajú sa predsudkov a pohľadov, majú strach, že im to nikto neuverí, prežívajú pocit ohrozenia a straty bezpečia, kdekoľvek sa pohybujú. Zároveň sa u nich môže prejavovať ako reakcia na traumatickú udalosť emocionálna labilita, precitlivosť, pocit pošpinenia, poníženia, hanby, nespavosť, nočné mory, nechutenstvo, nesústredenosť, nedôvera, uzatvorenie sa, problém v intímnom prežívaní. Typické je znásilnenie zamerané proti ženám, kedy je páchatelom muž. Obetami bývajú aj muži a deti. Vek, vzhl'ad, vzdelanie, ani sociálne postavenie nie je určujúce pre to, kto sa stane obeťou sexuálneho útoku.

Potreby obeť znásilnenia: bezpodmienečné prijatie, rešpekt a dôvera, empatické správanie, dostatok informácií.

Odporúčame pozrieť sa na trestný čin očami obeť, nie páchatel'a. Vytvorte bezpečné prostredie, zabráňte, aby sa obeť s páchatelom stretla, či videla. Správajte sa zdvorilo a korektne. Dbajte na ľudskú dôstojnosť znásilnenej osoby (ponúknite napr. deku), buďte trpezlivý, neponáhľajte sa. Znásilnená osoba by mala byť vypočúvaná v špeciálnej výsluchovej miestnosti. Pokúste sa zariadiť, aby obeť nemusela vypovedať opakovane. Pokiaľ to nie je možné, zaistiť čo najpokojnejšie miesto, prostredie a myslite na to, že prístup vypočúvajúceho je dôležitejší ako miesto samotné!

Ako by sme mali s obeťou znásilnenia jednat'

Keď budeme zdvorilí a ústretoví, viac sa dozvieme. Znásilnená osoba spravidla nedokáže okamžite informovať o všetkých podrobnostiach trestného činu. Nevyvodzujte z toho hneď negatívne závery. Je náročné hovoriť o intímnych veciach. Motivujte obeť k spolupráci, posilňujte jej autonómiu, prejavujte dôveru, podporujte („všetko zvládnete“). Zdôraznite dôležitosť výsluchu pre objasnenie všetkých okolností. Neponáhľajte sa, vytvorte dost' času na komunikáciu. Stres blokuje pamäť. Nebojte sa emócií, dovoľte obeť ich ventilovať. Nebrzdite ich slovami „Ukl'udnite sa, takto sa nikam nedostaneme, sústreďte sa na fakty...“ Rešpektujte základné potreby znásilnenej osoby (teplo, tekutiny, únava...), pýtajte sa na kľúčové fakty. Pýtajte sa, či nepotrebuje niekomu zavolať, prípadne ponúknite pomoc niektorej z neziskových organizácií. Vysvetlite dôležitosť lekárskeho vyšetrenia, nie len z dôvodu pre potreby policajného vyšetřovania, ale predovšetkým v kontexte dopadu na zdravie znásilnenej osoby. Pokiaľ došlo k nechránenému pohlavnému styku, môže lekár predpísať pohotovostnú antikoncepciu k zabráneniu nechceného otehotnenia. Rovnako dôležité je ošetrenie prípadných zranení a zníženie rizika prepuknutia sexuálne prenosných ochorení.

Odporúčania:

Predstavte sa, obeť znásilnenia oslovujte pán/pani +priezvisko, s osobou mladšou 18 rokov sa dohodnite na oslovení a ďalej rešpektujte jej pranie.

Pri všetkých okolnostiach sa k obeť znásilnenia správajte ako ku kompetentnej, schopnej a svojprávnej bytosti, buďte citlivý a empatický, ale nepreháňajte to s nemiestnou prehnanou ľútosťou, zdobneninami a nepreberajte zodpovednosť, ani za ňu nečiňte rozhodnutie. „Chcete jednanie prerušiť? Zdá si mi, že ste už ste unavená.“

Pokúste sa vytvoriť atmosféru dôvery a bezpečia, kde nebudete rušení. Popíšte a vysvetlite, čo sa deje a diať bude. Už raz obeť stratila nad svojim telom a sebou kontrolu. To sa už nesmie opakovať. „Pôjdem teraz za kolegom, poradíme sa a hneď so späť..“

Aktívne počúvajte, buďte sústredený a nenechajte sa rušiť inými úlohami. Podporujte výpoveď obeť slovami „Rozumiem, Chápem, je to ťažké, ide vám to dobre, neponáhľajte sa...“

Nikdy sa nedotýkajte znásilnenej osoby bez jej súhlasu. Pokiaľ máte pocit, že potrebuje podporiť napr. pohladením ruky, opýtate sa dopredu.

Buďte pripravený a príbežne poskytujte informácie, ktoré znásilnená osoba potrebuje, aby sa cítila čo možno najlepšie. „Budem musieť ísť na ten súd? Môže ma tam niekto odprevadiť?“

Uistite obeť znásilnenia, že to, čo sa jej stalo, nie je jej vina, všetko, čo teraz prežíva je normálna reakcia. Existuje miesto pomoci pre osoby, ktoré sa dostali do rovnakej situácie. Ideálne je predať kontakt na takúto organizáciu, prípadne leták o nej. Mala by vedieť, že nie je na to nemusí byť sama a že je možné, že sa aj po takom traumatickom zážitku vráti, alebo aspoň priblíži späť k bežnému životu pred trestným činom.

1.3. Projekt „Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obeť a ďalšie obzvlášť zraniteľné obeť trestných činov“

APZ v Bratislave a úrad kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru – odbor vyšetrovania sú odbornými garantmi projektu, ktorý bol akreditovaný akreditačnou komisiou Ministerstva vnútra SR pre policajné vzdelávanie. Cieľ vzdelávacieho projektu je zameraný na zdokonalenie, prehĺbenie si teoretických vedomostí a získanie praktických zručností pri výsluchu detských obetí a ďalších obzvlášť zraniteľných obetí trestných činov s využitím na to zriadených špeciálnych výsluchových miestností. O vypracovanie uvedeného projektu bola akadémia požiadaná odborom programového riadenia medzinárodnej koordinácie kancelárie prezidenta PZ aj v súvislosti s uchádzaním sa o finančnú podporu – grant z Fondu pre vnútornú bezpečnosť. V tejto súvislosti akadémia nadviazala intenzívnu spoluprácu s Úradom služby kriminálnej polície a vyšetrovania odboru obecnej kriminality Policajného Prezídia Českej republiky, ktorého pracovníci majú skúsenosti z implementácie podobného projektu v Českej republike. Na základe tejto spolupráce bola akadémii ponúknutá možnosť preškoliť vybraných pedagógov, ktorí sa budú podieľať na samotnej realizácii vzdelávacieho projektu (mjr. PhDr. Andrea Pastuchová Neumannová, PhD.; npor. Mgr. Ivana Cipro a ďalej PhDr. Martin Gronskey, PhD.), tí sa zúčastnili na týždňovom výcviku, ktorý bol zameraný na výsluch detských obetí a ďalších obzvlášť zraniteľných obetí TČ vo vzdelávacom zariadení Brno odboru zabezpečenia výuky Holešov. Akadémia momentálne pracuje na získaní materiálneho technického zabezpečenia vybraných miestností a v nasledujúcom období sa bude odborne spracovávať „metodika používania demonštračných pomôcok“ - bábok symbolizujúcich ľudské bytosti (mama, otec, starý otec, deti) určených do aplikačnej praxe výsluchu detských obetí a ďalších obzvlášť zraniteľných obetí TČ. Od absolventov kurzu sa očakáva, že budú ovládať metódy a techniky výsluchu detských obetí a ďalších obzvlášť zraniteľných obetí trestných činov v špeciálnych výsluchových miestnostiach s použitím demonštračných pomôcok – bábok vrátane osobitného poučenia. Budú ovládať zákony a iné všeobecne záväzné právne predpisy súvisiace s výsluchom detských obetí a ďalších obzvlášť zraniteľných obetí TČ.

1.4. Záver

Základnou požiadavkou a metodickým východiskom pri vypočúvaní nielen detí a mladistvých je ochrana psychiky vypočúvaného. Zabrániť, alebo v čo najväčšej miere eliminovať možnú opakovanú traumatizáciu. Považujeme prevzdelávanie príslušníkov PZ – vyšetrovateľov v súvislosti s vypočúvaním obetí násilnej trestnej činnosti za nevyhnutné. Z tohto dôvodu je požiadavka na zriaďovanie špeciálnych

výsluchových miestnosti vysoko potrebná a aktuálna. Nosnou myšlienkou zriaďovania takýchto miestností je obeť opakovane netraumatizovať a zabezpečiť kvalitný audiovizuálny záznam, ktorý bude mať významnú výpovednú hodnotu v procese dokazovania.

Zoznam citovanej literatúry

ČÍRTKOVÁ, Ľudmila. Psychológia pre právnikov. Bratislava IURA EDITION, spol.s.r.o. 2010. ISBN 978-80-8078-358-7.

VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. Domáce násilí z pohľadu žien a detí. Praha : Protisk, s.r.o, 2016. ISBN 978-80-90 4564-5-7.

VYMĚTAL, Štěpán, a kol. Zvlášť zranitelná oběť. Metodika. Úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezídia ČR, Tiskárna ministerstva vnitra, 2017, MV ČR.

POMOC OBĚTEM KRIMINALITY A DOMÁCIHO NÁSILÍ

The help to victims of crime and domestic violence

Kateřina Šmejkalová²

Abstrakt

Pro oběť je důležité její bezpečí před násilnou osobou, komunikace s pomáhajícími subjekty. Řešení případů domácího násilí musí být bez zbytečných časových prodlev. Příspěvek se zabývá charakteristikou obětí, potřebami obětí kriminality a domácího násilí v České republice, z pohledu pomáhajících profesí. Autorka představuje sdružení Bílý kruh bezpečí, které se aktivně podílí na pomoci obětem kriminality a domácího násilí. V souvislosti s pomocí obětem kriminality a domácího násilí jsou představeny služby a principy činnosti Bílého kruhu bezpečí. Závěr tvoří shrnutí a přínos činnosti Bílého kruhu bezpečí pro samotné oběti.

KLíčové slová: Domácí násilí. Oběť násilí. Právní poradenství. Psychologická pomoc. Preventivní činnost.

Abstract

It is important for the victim to be safe from the violent person, communication with the aiding subjects. The dealing with cases of the domestic violence must be solved without unnecessary time delays. The paper deals with the characteristics of the victims, the needs of the victims of crime and domestic violence in the Czech Republic, from the point of view of the assisting professions. The author introduces the White Circle of Safety, which is actively involved in helping the victims of crime and domestic violence. In connection with the help of victims of crime and domestic violence, the services and principles of the White Circle of Security are presented. The conclusion is a summary and contribution of the work of the White Circle of Safety for the victims themselves.

Keywords: Domestic violence. Victim of violence. Legal advice. Psychological help. Preventive action.

1. Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí, je zapsaný spolek pomáhající od roku 1991 obětem trestné činnosti, a to prostřednictvím přímé pomoci v síti specializovaných poraden v České republice. Bílý kruh bezpečí je zapsán v Registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky podle zákona č. 206/2006 Sb. a v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů Ministerstva spravedlnosti České republiky podle zákona č. 45/2013 Sb. (Bílý kruh bezpečí: Poslání a činnost, 2018).

V současné době má Bílý kruh bezpečí devět poboček (Praha, Plzeň, Pardubice, Liberec, Brno, Olomouc, Ostrava, České Budějovice, Jihlava). V Brně vznikla poradna v roce 1996. Bílý kruh bezpečí je členem nadnárodní organizace Victim Support Europe. Má svoji nonstop bezplatnou Linku pomoci obětem kriminality a domácího násilí (116 006), která je určena tak, jako jednotlivé poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, pro svědky trestných činů a domácího násilí, pro pozůstalé po obětech trestných činů, pro blízké a známé obětí kriminality a domácího násilí, pro profesionály pomáhající

2 Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno, ČR; e-mail: smejkalova@ped.muni.cz; Tel.: +420 549 49 7245;

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. (aktuálně doktorandské studium, studijní obor Sociální práce)

obětím trestných činů. Na činnosti Bílého kruhu bezpečí se podílí za každou poradnu jednatel a jeho zástupce, poradci, asistenti, klíčový sociální pracovník a terapeut. (Bílý kruh bezpečí, 2018)

1.1 Oběti domácího násilí

Domácím násilím jsou postiženy všechny kategorie osob bez ohledu na jejich vzdělání, věk či schopnost uplatnění se na trhu práce. Chování oběti má určitá specifika. Oběť je v době volání o pomoc, pod silným psychickým tlakem a zpravidla postrádá jakoukoliv sebedůvěru. Často trpí násilím poměrně dlouho (v průměru šest let), než se rozhodne pomoc zavolat. Důvody pro rozhodnutí zveřejnit domácí násilí bývají zpravidla dva: strach o vlastní život nebo napadení dětí (Dufková, Zlámal, 2005). Oběť je ve stadiu, kdy již na svou situaci rezignovala a nehledá únikovou cestu. Stydí se dlouhodobé a intenzivní násilí na své osobě přiznat, sebeobviňuje se z neschopnosti vytvořit domácí pohodu, z provokací či jiných důvodů, které tak často slyší od pachatele. Oběť domácího násilí má sklon ve své výpovědi minimalizovat rozsah a následky násilí, které vytrpěla (Dufková, Zlámal, 2005).

Pokud jde o domácí násilí, neexistuje žádný konzistentní osobnostní profil oběti. Za rizikový faktor bývá považována etapa dětství, pokud dítě bylo přímo objektem nebo svědkem týrání, například jedním z rodičů. Co je pro oběti domácího násilí typické, je horší psychické a fyzické zdraví. Pro domácí násilí je charakteristické stabilní rozdělení rolí mezi obětí a pachatelem, které právo označuje jako osoby blízké (Voňková, Spoustová, 2016).

Děti, které jsou svědky domácího násilí mezi svými rodiči, případně jinými členy rodiny, mohou být považovány za nepřímé oběti domácího násilí, za děti, které jsou psychicky týrány, jejichž výchova je ohrožena nežádoucími vzory chování násilného rodiče. Agresivní chování, napjatá atmosféra či fyzické útoky na jednoho rodiče dětem odebírají pocit emocionální jistoty a „vnitřního bezpečí“. Pokud se dítě potýká s domácím násilím po delší časové období, existuje relativně velká pravděpodobnost, že jeho osobnost bude negativně ovlivněna. (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008)

Dítě se však stává i přímou obětí domácího násilí. Zdravotnická komise Rady Evropy v roce 1992 definovala tzv. syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte, obecně označený v anglosaské literatuře jako Child Abuse and Neglect (CAN) a odtud převzatý i do naší terminologie. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte je soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008).

Je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008).

Ženy, které jsou skutečně zneužívány, se jako oběť necítí. Naopak, mají tendenci svého násilného partnera spíše chránit a jeho chování omlouvat a bagatelizovat. Mnohé by si ani nedovolily považovat verbální útoky, psychické vydírání, ponižování a podobně za násilí. Markantní je například přetrvávající vazba k agresorovi, setrvávání ve vztahu s ním, zatajování závažnosti a příčin zranění, popírání viktimizace (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015). Tyto typické důsledky domácího násilí jsou pro pozorovatele zvenčí málo srozumitelné. Neznalost problematiky pak vede k tomu, že chování oběti je vysvětlováno pomocí falešných mýtů, například tím, že ženě se násilí líbí (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015).

V letech 1979 – 1984 byl popsán tzv. syndrom týrané ženy (angl. Battered Woman Syndrom, zkratka BWS). Syndrom je popisován jako dvouznakový: naučená bezmoc a cyklus (kruh) domácího násilí (narůstání napětí, exploze, usmiřování a klid).

V současné době není syndrom vázaný na tender, ale je spojen s opakovanou expozicí traumatizujícího násilí, kterého se dopouští životní partner či blízká osoba – syndrom týrané osoby, syndrom týraného partnera (Čírtková, 2008).

Muži se také potýkají s násilím, jsou jeho oběťmi na pracovišti, na veřejnosti, v rodině i partnerských vztazích. Policejní statistiky prokazují nižší procento ohlášených případů domácího násilí, kde byly oběťmi muži. To znamená, že byly oběťmi násilí svých manželek, partnerek anebo jiných mužů například v homosexuálních vztazích. Často také dochází k transgeneračním problémům, kdy se do konfliktu dostávají otec se synem, případně prarodič s vnukem (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008).

Na základě výše uvedeného zjištění by se nám mohlo zdát, že jsou muži oběťmi domácího násilí velice zřídka, ale názor odborníků se od tohoto tvrzení podstatně liší. Muž má mnohem větší hranici bolesti i tolerance. Proto trvá mnohem déle, než se rozhodne si na svou ženu či partnerku oficiálně stěžovat a oznámit domácí násilí na policii (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008).

Domácí násilí na seniorech – oběť, v tomto případě senior, nemusí na počátku poznat, že členové rodiny, se kterými sdílí domácnost, mají sklony k násilí. Teprve v zátěžových životních situacích (vznik závislosti na pomoci druhých, ztráta určitých schopností – zejména schopnosti podílet se na chodu domácnosti, počínající psychické problémy oběti) se někteří rodinní příslušníci mohou začít chovat agresivně. V době, kdy se jejich násilnictví projeví, je oběť – senior tímto jednáním natolik překvapena, že většinou není vůbec schopna adekvátně reagovat (Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, 2006). Jde často o případy, kdy se agresor snaží ovládnout oběť a často jedná z pozice moci. Oběti mají tendenci nenahlásit svůj problém včas příslušné organizaci. To je naprosto pochopitelné. Převládá strach z potrestání, stud, pocity bezradnosti či izolace, ale roli hraje i zdánlivě neuvěřitelný fakt, že u oběti převažuje obava ze ztráty byt' agresivně se chovající, ale blízké osoby, ke které má oběť i přes páchané násilí zcela jistě citový vztah a o jejíž přízeň nechce přijít (Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, 2006). Problémem, zvláště u seniorské populace rovněž je, že se odborní pracovníci neradi ptají na věci zcela soukromého až intimního rázu.

1.2 Potřeby obětí kriminality a domácího násilí

Obecně můžeme říci, že oběť kriminality a domácího násilí sama pocítuje vinu, ztrátu sebedůvěry, pocit neskutečnosti, strach, pocit nejistoty, zhoršení paměti, zhoršení rozumových schopností, zpomalení myšlení, snížení koncentrace pozornosti, náladovost, zvýšenou potřebu péče a ohledů, tělesnou slabost, srdeční potíže, žaludeční potíže, bolesti hlavy, plačtivost, ochromení, strnutí. Často se tedy setkáváme s obětí, která je ve stavu bezmoci orientovat se ve vzniklé situaci a řešit ji.

Oběť si klade vinu za to, co se jí stalo a reakce nejbližšího okolí ji v tom někdy posiluje. Pachatel se nezřídka snaží vyvolat v oběti pocit zavinění, a tím znemožnit nebo alespoň oddálit prozrazení trestného činu. Často se také projevuje ztráta sebedůvěry – člověk je zvyklý svůj život řídit, plánovat, rozhodovat o sobě a najednou do jeho života vstoupí něco tak iracionálního a destruktivního, jako je trestný čin. Je zjevné, že to na nějakou dobu otřese sebedůvěrou poškozené osoby, zejména pokud její sebedůvěra nebyla ani před činem příliš pevná. K nepříjemným reakcím patří také pocit osamělosti, opuštěnosti a nepochopení. Intenzivní negativní prožitky jsou těžko sdělitelné, někdy o nich poškozená osoba ani nechce nebo nedovede mluvit, protože je to pro ni zraňující také proto, že reakce okolí není taková, jakou by si oběť představovala.

Oběti mají někdy pocit něčeho neskutečného, jako by se jim to jenom zdálo a oni se opět probudí do normálního světa, který funguje tak, jako předtím. Objevuje se strach z toho, že se trestný čin může opakovat, že se pachatel vrátí k oběti a mohl by jí znovu ublížit. Tento pocit strachu někdy pachatel záměrně vyvolává a stupňuje, aby zastrašil poškozenou osobu v průběhu trestního řízení.

Potreby obětí obecně lze z výše uvedeného shrnout do následujících bodů:

- Bezpečí
- Podpora
- Informace
- Respekt.

Na krizovou událost, jakou bezesporu trestný čin je, jsou reakce individuálně rozdílné v závislosti na povaze člověka a jeho současné i předcházející situaci a zkušenosti. Přesto lze říci, trestným činem to teprve u oběti vše začíná. Faktory ovlivňující traumatizaci a posttraumatickou stresovou poruchu jsou: previktimní osobnost, průběh činu a vše, co se děje po činu.

Kritické stadium pro oběť je především bezprostředně po činu, dále po ukončení hospitalizace a následně u soudního řízení. Největší traumata prožívají pozůstalí po obětech a oběti násilných trestných činů.

1.3 Služby a principy Bílého kruhu bezpečí

Klientům Bílého kruhu bezpečí můžeme pomoci vyslechnutím v bezpečném prostředí. Klient – oběť hledá v poradně psychologickou podporu, právní poradenství a to zejména v oblasti trestního práva, občanského práva, rodinného práva. Dotazy klientů často směřují k praktické, organizační pomoci, potom jsou k dispozici nabídky dalších vhodných pomáhajících subjektů.

Cílová skupina klientů jsou oběti, pozůstalí a svědkové trestné činnosti. Celkový počet klientů v roce 2017 byl 2 584, z toho poradů Bílého kruhu bezpečí v Brně navštívilo celkem 304 klientů (Bílý kruh bezpečí: Statistiky, 2018). Služeb Bílého kruhu bezpečí využilo ve zmiňovaném období, ve všech poradnách celkem 1 931 žen, 369 mužů a 33 párů (Bílý kruh bezpečí: Statistiky, 2018). Dříve přicházeli klienti z 50 % s problémem domácí násilí. Nyní sociálně-patologický jev označovaný, jako domácí násilí tvoří 25 % případů řešených v poradnách Bílého kruhu bezpečí. Současný fenomén je nebezpečné pronásledování (stalking). Také je nutné zdůraznit, že do poradny přecházejí ve většině případů oběti trestných činů (Bílý kruh bezpečí: Statistiky, 2018).

Základní službou Bílého kruhu bezpečí je poradenství a to právní a psychologické. V poradně jsou vždy dva poradci, dobrovolníci – právník a psycholog. Klient se vždy setká s poradci, kteří jsou ve svém oboru vysokoškolsky vzděláni.

Klient se objednává do poradny telefonicky nebo přichází bez objednání. První kontakt s poradnou zprostředkuje klíčová sociální pracovnice, která posoudí, zda problém klienta přináleží do služeb poskytovaných Bílým kruhem bezpečí. Klient má právo zůstat v anonymitě a služby poradny může využívat opakovaně, podle jeho potřeb. Služby jsou poskytovány bezplatně, odborně, diskrétně (je zachována mlčenlivost). Bílý kruh bezpečí nejedná za klienta (nezastupuje jej), neseписuje podání, nevystavuje potvrzení. Kromě poradenství Bílý kruh bezpečí poskytuje, jako nadstandardní službu terapeutický program, víkendový pobyt, zprostředkování finanční pomoci, přípravu na soudní jednání a doprovody k soudu. Nestandardní službou je potom poskytování poradenství mimo prostory poradny, například v nemocnici, v domově klienta, v domově pro seniory.

Výše uvedené služby doplňuje preventivní činnost. Jedná se o publikování, participaci na různých preventivních projektech, přednáškovou činnost. Poradci Bílého kruhu bezpečí se podílejí na vzdělávání seniorů například na Senior – akademii pořádané každý kalendářní rok, Městskou policií Brno z finanční podpory Statutárního města Brna a Jihomoravského kraje. Bílý kruh bezpečí dále realizuje svůj preventivní program na Masarykově univerzitě, Univerzitě třetího věku, Brno, Česká republika. Poradci Bílého

kruhu bezpečí realizují také v rámci prevence besedy s žáky základních škol a středních škol. V této souvislosti je možné také vzpomenout tvorbu a realizaci preventivních programů studentů Pedagogické fakulty, Masarykovy univerzity, Brno za účasti poradce Bílého kruhu bezpečí.

1.4 Závěr

Zárukou kvality sociálních služeb jsou standardy, které zaručují bezpečnost, odbornost a dostupnost služby. Odměnou pro poradce – dobrovolníky je pozitivní hodnocení služby v poradně samotnými klienty. Pocit uspokojení, když z poradny odchází spokojený klient. O kvalitě sítě poraden Bílého kruhu bezpečí vypovídá i doporučení služby obětím trestných činů od orgánu činných v trestním řízení, tedy od Policie České republiky a od Státního zastupitelství České republiky. Dále lze služby klientů hodnotit pozitivně z informace, že se o službách Bílého kruhu bezpečí dozvídají od svých známých.

Zoznam citovanej literatúry

Bílý kruh bezpečí: Domácí násilí [online]. [cit. 30. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/>

Bílý kruh bezpečí: Statistiky [online]. [cit. 30. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/statistiky/>

BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. Z pekla ven: žena v domácím násilí. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1786-6.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:6014f7d0-a461-11e8-a2d0-005056827e52>

DUFKOVÁ, Ivana a Jiří ZLÁMAL. Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí. Praha: [Střední policejní škola Ministerstva vnitra, Středisko pro výchovu k lidským právům a profesní etiku], 2005. ISBN 80-239-5686-8. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e157bee0-5c3e-11e5-bc53-005056827e52>

Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:73597d20-9366-11e5-ac67-005056827e51>

PIKÁLKOVÁ, Simona, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. Ženy jako oběti partnerského násilí: sociologická perspektiva. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. Studie. ISBN 978-80-7419-189-3.

VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: profFem, 2016. ISBN 978-80-904564-5-7.

PRÁVNA OCHRANA OBETÍ V KONTEXTE ZÁKONA Č. 274/2017 O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV V PRAXI

*Legal protection of victims in context of law no. 274/2017 on the purposes of criminal acts
and the complementation of certain laws in practice*

Sylvia Gancárová³

Abstrakt

Zákon o obetiach č. 247/2017 Z.z., platný od 1.1.2018 rozčeril dlhodobo stojaté vody okolo realizácie práv a postavenia obetí trestných činov v slovenskom trestnom práve. V prvom rade bližšie pomenoval, špecifikoval, obeť trestného činu ako takú, a stanovil druhy pomoci obetiam, a v druhom rade zakotvil osobitnú ochranu obzvlášť zraniteľných obetí, od momentu, kedy to o sebe obeť začne tvrdiť, či sa sama začne za obeť považovať, až kým sa nepreukáže opak.

Kľúčové slová: Zákon o obetiach. Obete trestných činov. Legislatíva.

Abstract

Law on Victims No. 247/2017 Zz, valid from January 1, 2018, break long standing water around the realization of the rights and status of the victims of criminal offenses in the Slovak criminal law. First of all, the law specified, the victim of the crime, and defined the types of assistance to the victims, and in the second place gave special protection to particularly vulnerable victims

Keywords: Victims Act. Victims of crime. Legislation.

1 Zákon v praxi

Prijatie zákona je obzvlášť významný krok z dôvodu, že do súčasnosti legislatíva takto široko obeť trestného činu – v terminológii trestného poriadku slovenskej republiky – označovaného ako poškodený, nepoznala. Medzi obzvlášť zraniteľné obeť sa zaraďujú aj detské obeť trestných činov. Zákon bol jednoznačne potrebný, ale či v tom stave v akom uzrel svetlo sveta, v každom smere naplnil očakávania a potreby obetí, ako aj profesionálov, ktorí s obeťami pracujú, a majú za úlohu zákon aplikovať v praxi, ukázal čas od počiatku jeho účinnosti.

Pracujem ako právnička a vedúca Poradenského centra, ktoré patrí n.o. Centrum Slniečko v Nitre. V neziskovej organizácii Centrum Slniečko prioritne pomáhame týraným, zneužívaným a zanedbávaným deťom a tiež matkám a deťom, ktorí sú obeťami domáceho násilia. Od 11. mája 2018 sme aj akreditovaným subjektom pre poskytovanie pomoci obetiam podľa citovaného zákona. V Poradni sú našimi klientkami ženy a deti, obeť domáceho násilia, kde dospelým obetiam a deťom poskytujeme nie len sociálne, ale aj právne poradenstvo, a zastupujeme ich v prebiehajúcich trestných konaniach. Na základe zákona o obetiach od počiatku tohto roku, zastupujeme aj maloleté obeť v prebiehajúcich trestných konaniach.

Po dlhých rokoch praxe môžem konštatovať, že väčšina úkonov, ktoré obeť v trestnom konaní

3 JUDr. Sylvia Gancárová - n.o. Centrum Slniečko Nitra

potrebujú, sú úkony právne a ubytovanie so sociálnou pomocou v zariadeniach, kde sú obeť aj chránené, a kde sa s nimi ďalej pracuje... Do účinnosti zákona o obetiach bol problém vstupu splnomocnenca poškodeného do trestného konania, kde obeťou bolo maloleté dieťa.

Dieťa podľa trestného poriadku SR nie je tzv. klasickým poškodeným v trestnom konaní, na akého sme zvyknutí. S ohľadom na jeho vek, neplnoletosť, nemajúc právnu subjektivitu, nemohlo samo sebe zvoliť zástupcu do trestného konania tak, ako to už dlhodobo umožňoval § 53 trestného poriadku dospelým obetiam. Tie si aj v minulosti mohli zvoliť splnomocnenca poškodeného, teda niekoho, kto obeť prevedie trestným konaním, kto sa za obeť môže vyjadriť k výške škody a spôsobu jej náhrady. U maloletých obetí, to neraz nemohol urobiť ani jeden z rodičov, pokiaľ šlo o konanie, kde jeden z rodičov bol páchatelom a druhý rodič dieťa nemohol zastupovať z dôvodu kolízie záujmov. Maloleté obeť v trestnom konaní zastupoval len kolízny opatrovník pre trestné konanie, ustanovený súdom, ktorý nahrádzal v prípade kolízie záujmov, rodičov maloletého.

Tzv. „spolupracujúci rodič“ maloletého, teda ten, ktorý skutok nezriedka aj oznámil, bol na strane pravdy a spolupracoval s orgánmi činnými v trestnom konaní, nemal žiadnu možnosť oboznámiť sa s priebehom trestného konania, s dôkaznou situáciou v spise, a ani podávať v mene maloletého návrhy na doplnenie vyšetrovania či napísať sťažnosť proti uzneseniu vyšetrovateľa, ak s jeho názormi alebo postupmi nesúhlasil. Ak narazil na kolízneho opatrovníka, ktorý mu nebol ochotný nič povedať o priebehu konania, prakticky ako rodič skončil, v prospech maloletého nemohol nič urobiť.

Na obranu kolíznych opatrovníkov treba povedať, že zákon nijako špeciálne neupravuje ich postavenie a právomoci v trestnom konaní, nehovorí o tom, či majú alebo nemajú, či smú alebo nesmú komunikovať s rodičmi maloletej obeť a tak väčšinou sa od nich ani ten „dobrý, či spolupracujúci“ rodič nič nedozvie. (Na rozdiel od páchatel'a, ktorému zákon umožňuje v rámci práva na obhajobu oboznamovať sa s celým vyšetrovacím spisom). V praxi sa ukázalo ako sporné, či môže alebo nemôže kolízny opatrovník pre dieťa zvoliť splnomocnenca poškodeného, napr. z nejakej mimovládky. Prax sa prikláňala k tomu, že nemôže, lebo svoju postúpenú, súdom delegovanú právomoc na zastupovanie maloletého, nemôže postúpiť ďalej. Zákon o obetiach tento problém **teoreticky** vyriešil tým, že sa povinne každej maloletej obeť na podnet vyšetrovateľa prokurátorovi, a na návrh prokurátora súdu, súdom ustanoví kolízny opatrovník a splnomocnenec poškodeného. Zákon pripúšťa aj to, aby to bola jedna osoba v dvojacom postavení. Splnomocnencom a prípadne aj kolíznym, v jednej osobe, je zástupca akreditovaného subjektu poskytujúci pomoc obetiam. Ak som v predošlej vete použila slovné spojenie „**teoreticky vyriešil**“ naznačila som, ako to nakoniec všetko dopadlo... Zákon o obetiach síce hovorí o povinnosti ustanoviť spl. poškodeného pre maloletú obeť z radov subjektov poskytujúcich pomoc, ale od počiatku účinnosti zákona, od 1.1.2018, vlastne žiadne také subjekty neexistovali a to až do 11.mája 2018. Čiže na jednej strane mali obeť zákonné právo na pomoc zo strany subjektov, dokonca súdy mali povinnosť do trestných konaní také subjekty ustanovovať, ale subjekty, tak ako to vyžaduje zákon s príslušnou akreditáciou, proste neexistovali.

Navyše zákonodarca ponechal vznik týchto pomáhajúcich subjektov na ich vlastné rozhodnutie, či priamo poviem- odvahu, či o akreditáciu požiadajú alebo nie. Na jednej strane zákonodarca vytvorením zákona garantoval právo na pomoc obetiam priamo v zákone, a na strane druhej, nijako nezabezpečil, či nevytvoril subjekty, ktoré mali túto odbornú pomoc poskytovať. Pritom stačilo len odkopírovať vyriešenie tohto problému z Čiech, kde štát priamo na výkon pomoci obetiam spoločne s mimovládny sektorom vytvoril dostatočný počet intervenčných centier na pomoc obetiam a vhodne ich lokalizoval v každom kraji. K čomu teda došlo pri uplatňovaní práva na pomoc u obetí trestných činov, a najmä u detských obetí trestných činov od 1.1.2018 do 11.5.2018? K chaosu a nefunkčnosti garantovaného systému pomoci. Okresné súdy boli zavalené návrhmi na ustanovenie subjektov z jednotlivých prokuratúr, prokuratúry reagovali na podnety z vyšetrovačiek, lebo tok trestných konaní sa nezastavil. Súdy ustanovovali

subjekty hlava – nehlava. Pomáhali si registrom subjektov podľa zákona 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane alebo registrom subjektov podľa zákona č. 448/2005 Z.z. o sociálno právnej ochrane, pri čom ani jeden register nebol registrom v zmysle zákona o obetiach. Dotknuté, takto ustanovované subjekty písali sťažnosti proti uzneseniam o ustanovení, krajské sudy o nich rozhodovali, úprimne poviem, tiež všelijako. Dodnes sa boríme s výplodmi ich šalamúnskej rozhodovacej činnosti. Ale čo bolo najhoršie, neexistencia akreditovaných subjektov spôsobila, že trestné konania s maloletými obetami prebiehali bez toho, aby bol rešpektovaný zákon, aby ich niekto odborne tými konaniami previedol, aby ich zastupoval, a aby im pomohol. Pokiaľ aj niektorý subjekt v tejto dobe ustanovený súdom do trestného konania vstúpil, bol to krok mimo zákon, bez patričného oprávnenia, ktoré dáva len akreditácia v zmysle zákona o obetiach. Je otázkou času, ako sa s týmto stavom vysporiadajú v trestných konaniach maloletých sudy, lebo tam, kde zákon vyžaduje zastúpenie maloletého, tak zastúpený nebol, a ak bol, tak subjektom bez príslušného oprávnenia, čo je tiež protizákonné. Nebolo toho, kto by sa v trestných konaniach maloletých zaujímal prečo to ktoré konanie vo veci maloletej obete vyšetrovateľ zastavil, či podnet odmietol, nikto neskúmal aké úkony vyšetrovateľ urobil, alebo urobiť mal a mohol, a neurobil. Nebolo toho, kto by napísal sťažnosť a posunul vec z vyšetrovačky na rozhodovanie o sťažnosti na príslušnú prokuratúru.

Ak budete namietat', že predsa boli ustanovovaní aspoň kolízni opatrovníci pre trestné konanie, a tí reálne existovali a vstupovali do trestných konaní maloletých, a mohli, alebo mali, aktívne deťom pomáhať, budem vám oponovať. Postavenie kolízneho opatrovníka pre trestné konanie je iné, ako postavenie splnomocnenca poškodeného, ktorého postavenie a širšie oprávnenie rozsiahlo upravuje § 53 trestného poriadku. Oprávnenia splnomocnenca sú totožné s oprávneniami poškodeného, až na výnimku, splnomocnenec nemôže vo veci vypovedať. Kolízni opatrovníci podľa mojich skúseností sú málo oboznámení s priebehom samotného trestného konania, len výnimočne podávajú návrhy na doplnenie vyšetrovania a aktívne sa nezapájajú do priebehu úkonov trestného konania svojimi podnetmi. Sťažnosti proti meritórnym rozhodnutiam vyšetrovateľov píše málo, alebo vôbec nie. Buď to nevedia alebo aj nechcú. Stalo sa v mojej praxi, že kolízna povedala priamo pred maloletou obeťou sexuálneho zneužívania, že sťažnosť proti uzneseniu vyšetrovateľa nepodá, lebo dieťaťu neverí

Zmyslom tej časti zákona o obetiach, ktorá upravuje priamo priebeh a účasť subjektov na úkonoch trestného konania je, aby sa obzvlášť zraniteľným obetiam poskytla odborná pomoc včas, pri všetkých úkonoch súvisiacich s trestným konaním. Zákon o obetiach ale bohužiaľ priamo nestanovuje, kedy, v ktorej časti trestného konania sa má maloletému zabezpečiť pomoc cestou splnomocnenca poškodeného, či kolízneho opatrovníka. Či to má byť na jeho počiatku, v priebehu, alebo na jeho samom konci. Zákon nestanovuje, že ak títo účastníci ešte nie sú ustanovení, konanie musí spočívať a nepokračovať, preto všetko beží ďalej. Alebo aj nebeží, celé mesiace sa vo veci nič nedeje, a niet toho, kto by sa oficiálne pýtal prokurátora alebo vyšetrovateľa, prečo...

Z logiky vecí ale vyplýva, že ak má byť pomoc zmysluplná, musí byť dostupná a prítomná už od samotného počiatku trestného konania, čo sa ale nedeje. Úmysel zákonodarcu sa ani tu nenaplnil. A nenaplnia sa ani od mája 2018, kedy už niekoľko akreditovaných subjektov, ktoré poskytujú pomoc, existuje.

V realite prebiehajúcich trestných konaní vo veciach maloletých, nezriedka dochádza k potrebe maloleté dieťa vypočuť okamžite po oznámení či zistení skutku. Sú to najmä prípady, keď je páchateľ zadržaný a vyšetrovateľ kompletizuje spisový materiál a spracúva pre prokurátora podnet na návrh na vzatie obvineného do väzby. Lehota na zadržanie, spracovanie a predloženie spisového materiálu vyšetrovateľom prokuratúre je 48 hodín. Lehota na spracovanie spisu prokuratúrou a predloženie spisu súdu, spoločne s časom potrebným na vypočutie zadržaného a rozhodovanie súdu o vzatí do väzby je ďalších 48 hodín. Tento krátky čas neumožňuje čakať na zdĺhavý, administratívne náročný proces, ustanovovania splnomocnenca poškodeného súdom, ktorý nezriedka trvá týždne. Je bežné, že konanie

na polícii začne v máji a v až v júli súd ustanoví dieťaťu kolízneho opatrovníka a splnomocnenca. Pričom z pohľadu dôležitosti tohto úkonu pre maloletého niet dôvodu, prečo by uznesenie o ustanovení splnomocnenca poškodeného alebo kolízneho opatrovníka, nemohol vyhotoviť vyšetrovateľ súčasne s uznesením o začatí trestného stíhania. Nijako by práva obvineného ma spravodlivý proces neohrozil, aj súd ustanovuje vždy len kolízneho opatrovníka z príslušného úradu práce a splnomocnenca z najbližšej akreditovanej organizácie, ak pravda, v blízkosti nejaká vôbec existuje. Preto práve v najdôležitejšej fáze trestného konania z pohľadu dieťaťa, kde môže dochádzať k najzávažnejšej druhotnej viktimizácii obeť, pri samotnom výsluchu maloletého dieťaťa, dochádza k stavu, kedy účasť splnomocnenca absentuje, lebo fakticky ešte nie je ustanovený.

2 Záver

Už len podotknem, že práve špecialisti z mimovládok sa roky edukujú, scitlivujú a pripravujú práve na tento úsek práce s obeťami, aby pomohli urobiť potrebný policajný úkon znesiteľným pre dieťa a akceptovateľným pre súd, a to bez akejkoľvek druhotnej viktimizácie obeť. Vôbec, mnohé úkony trestného konania, v minulosti zverené a vykonávané priamo vyšetrovateľmi, sa časom presunuli do kompetencie prokuratúry a neskôr súdu. Tým, sa slovenské trestné konanie skomplikovalo, neúmerne predĺžilo a z pohľadu práv detskej obeť sa, bohužiaľ, potrebné inštitúty stávajú neúčinnými, iba slovami na papieri.

Zákon o obeťiach si dal vysokú métu, upraviť práva, ochranu a podporu obeť trestných činov. Jedná sa teda prioritne o priebeh trestných konaní ktoré sú vedené v počiatočnej fáze na polícii SR. Do akej miery zodpovedne k tomu pristúpilo MV SR, ktoré priamo políciu zastrešuje, môžete zistiť aj z informácie ktorá má názov Poučenie poškodeného v trestnom konaní. Kto máte možnosť, prezrite si toto oficiálne tlačivo Poučenie poškodeného v trestnom konaní, ktoré vypracovalo a distribuovalo MV SR pre vyšetrovateľov a policajtov PZ. Stojí to za to. Ide o tlačivo, ktoré vyšetrovatelia a policajti povinne musia odovzdať každému poškodenému v trestnom konaní. Či množstvo informácií tam obsiahnutých, nahromadených bez väčšej prehľadnosti a jednoduchšieho spracovania, poslúži potrebám obeť, to ponechám teraz bokom.

Posledná stránka poučenia však ponúka informáciu o **Kontaktoch na organizácie na pomoc poškodeným**. Vymenovaných je 5 mimovládnych organizácií, pričom ani jedna nemá akreditáciu na pomoc obeťiam v zmysle zákona o obeťiach. Takých a podobných mimovládnych organizácií, ktoré poskytujú pomoc, ale nemajú akreditáciu podľa zákona o obeťiach je ale oveľa, oveľa viac. Kto a prečo vybral len tých päť? Navyše, jeden z uvedených subjektov reálne činnosť smerom k pomoci obeťiam nevykonáva a uvedené telefonické číslo tohto subjektu je dlhodobo nedostupné. V súčasnosti aktuálny zoznam siedmych akreditovaných subjektov podľa zákona o obeťiach, spomínané poučenie poškodeného vôbec neobsahuje. A ani neposkytuje informáciu, kde je možné tento zoznam nájsť.

Napriek existujúcemu zákonu na ochranu obeť, napriek veľkej snahe fungujúcich mimovládok o širšie legislatívne zastrešenie ich činnosti, nebojím sa povedať, aj napriek veľkej odvahe tým mimovládnych organizácií, ktoré sa z dôvodu zložitého financovania a nezmyselného administratívneho zaťaženia o akreditáciu uchádzali, realita priniesla do trestných konaní, smerom k pomoci obeťiam znova vo veľkej miere formalizmus. Dobrý úmysel zákonodarcu, viac a komplexnejšie chrániť obeť trestných činov samostatným zákonom, sa zatiaľ nepodarilo naplniť. Doterajšie výsledky jeho aplikácie v praxi totiž poukazujú na množstvo chýb, ktoré vo veľkej miere negujú účinok zákona v neprospech tých najzraniteľnejších.

Identifikácia mechanizmov včasnej diagnostiky CAN syndrómu

Mechanisms identification of early diagnosis of CAN syndrome

Eva Mydlíková⁴

Abstrakt

Témou príspevku je domáce násilie, konkrétne násilie páchané na deťoch. Cieľom príspevku je prezentovať zameranie, ciele a aktuálny stav práce tímu Trnavskej univerzity, katedry sociálnej práce na štvorročnom vedeckovýskumnom projekte. Príspevok je spracovaný deskripciou, analýzou cieľov výskumu a prezentáciou čiastkových výsledkov aktuálneho stavu rozpracovaného projektu.

KLúčové slová: *Násilie. Deti. Včasná diagnostika. Can syndróm.*

Abstract

The theme of this paper is domestic violence, namely violence against children. The aim of the paper is to present the focus, goals and current state of work of the Trnava University team, the Department of Social Work on the four-year scientific research project. The contribution is processed by the description, analysis of the research objectives and presentation of the partial results of the current status of the project.

Úrad verejného zdravotníctva na svojej webovej stránke uvádza, že asi tretinu zo šiestich miliárd ľudí na svete tvoria deti. UNICEF udáva, že asi 56 miliónov detí (16% z celkovej populácie) je v rodine vystavených násiliu. S fyzickým násilím v rodine strednej Európy sa stretáva až 21 % detí, v západnej časti Európe je to 16 % detskej populácie.

Európska správa o prevencii zlého zaobchádzania s deťmi, ktorú vydal Regionálny úrad WHO pre Európu v roku 2013 hovorí, že zlé zaobchádzanie s deťmi je v európskych krajinách časté. Zistili, že prevalencia sexuálneho zneužívania je 9,6% detí (u dievčat 13,4% u a u chlapcov 5,7%), a bez významného pohlavného rozdielu telesného týrania 22,9% a duševného týrania 29,1% detí. Niekoľko štúdií (Bentowim, 1998; Mazuchová, 2012; Putnam, M.D. 2003, Spinetta, John J.- Rigler, D. 1978, Belsky, J. 1999; Kaplan, S. and Pelcovitz, D. and Labruna, V., 2005 a iní) sa venovali aj zanedbávaniu detí a odhalilo, že jeho prevalencia je až 16,3% pri fyzickom a 18,4% pri emocionálnom zanedbávaní. Autori publikácie sa domnievajú, že v Európe trpí až 18 miliónov detí na sexuálne, 44 miliónov na fyzické a 55 miliónov na mentálne zneužívanie. Európska správa vyzýva, aby sa v každej krajine analyzovali príčiny zlého zaobchádzania s deťmi a na základe toho vypracovali preventívne programy, aby k takýmto javom nedochádzalo. (Európska správa o prevencii zlého zaobchádzania s deťmi (www.o.sk, 2016).

Európska únia kritizuje Slovensko, že o týraní detí sa nerobia prieskumy. Jeden prieskum realizovalo občianske združenie Slonad v roku 1999 na vzorke 5 230 detí vo veku od 15 do 16 rokov. V roku 2013 vznikla štátna zákazka voči Výskumnému ústavu detskej psychológie a patopsychológie a Inštitútu práce, sociálnych vecí a rodiny na realizáciu „Reprezentatívneho výskumu prevalencie násilia páchaného na deťoch v Slovenskej republike“. Aj v tomto druhom prípade išlo výskum na vzorke 1560 žiakov 8. a 9.ročníka ZŠ Slovenska (www.hlavnespravy.sk, 2016). Oba výskumy sa riešili prostredníctvom anonymného dotazníka a sledovala sa prevalencia

⁴ Trnavská univerzita v Trnave, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Katedra sociálnej práce, 033/5939408, eva.mydlikova@truni.sk

výskytu 4 základných foriem násilia, páchaného na deťoch. Podľa tohto výskumu trpí zanedbávaním (deti sú samé doma, vyhánané z domu, hladné a iné) na Slovensku až 14,2% detskej populácie, psychickému násiliu je vystavených 16,06% detí (ponižovanie, izolácia od ostatných, vyhrážanie). Fyzickému násiliu bolo v skúmanej vzorke vystavených 23% detí (bitie po hlave, napádanie sa rodičov navzájom alebo jedným toho druhého, popálenie, kopanie, dusenie). Z pohľadu sexuálneho zneužívania až 7,1% detí bolo vystavených sexuálnemu obťažovaniu (sexuálne narážky, dotýkanie sa intímnych miest dieťaťa, nútenie k pohlavnému styku s dospelým, nútenie dieťaťa dotýkať sa intímnych miest dospelého). Úrad verejného zdravotníctva uvádza, že sa až štvrtina detí na Slovensku zažila od rodičov telesné týranie - bitie, kopanie či rezanie. Viac ako 12 % detí uvádzalo, že boli obeťami pohlavného zneužívania či známymi osobami (Úrad verejného zdravotníctva (www.uvzs.sk, 2018).

Problému sa venujú aj pediatri, ktorí sledujú vývoj situácie CAN syndrómu (Levická a kol., 2012; Mydlíková a kol., 2013; Mydlíková 2010 a 2013). Tak napríklad docent Igor Škodáček z Kliniky detskej psychiatrie Lekárskej fakulty Univerzity Komenského a Detskej fakultnej nemocnice s poliklinikou vo svojom článku „Prejavy CAN syndrómu týraného, bitého a zanedbávaného dieťaťa v ambulancii pediatra“ (Pediatria pre prax, 2015) predstavuje CAN syndróm ako čoraz vážnejší komplex rôznych foriem týrania, bitia, zanedbávania a zneužívania detí od raného detstva po dospelosť s vážnymi dôsledkami v duševnom a telesnom vývoji dieťaťa. Podľa jeho slov dochádza v posledných rokoch ku skutočnému zvyšovaniu incidencie týrania detí, čo je podmienené všeobecne sa zvyšujúcou agresivitou a kriminalitou v spoločnosti. Podľa jeho údajov v Čechách a na Slovensku sa vyskytuje 1 – 2 % týraných alebo zneužívaných detí, ktorým sa poškodzuje duševný a telesný vývoj. V pilotnej štúdii, realizovanej jeho pracoviskom v rokoch 2001 – 2003 sa zisťovali niektoré parametre CAN syndrómu. Okrem iného sa zistilo, že pomer chlapcov a dievčat, trpiacim syndrómom CAN je približne 2 : 1, čo zodpovedá aj údajom z odbornej literatúry. Týrajúcimi a sexuálnymi zneužívateľmi boli prevažne otcovia či druhovia matiek. V úplnej rodine sa viac pácha sexuálne násilie a týranie ako v neúplnej rodine (v pomere 5:1). Zanedbávanie sa odohráva viac v úplných rodinách ako v neúplných a to v pomere 2 : 1. Na 1 fyzicky týrané dieťa pripadajú 3 zanedbávané deti. Odhaduje sa, že dve tretiny postihnutých CAN syndrómom sú deti mladšie ako tri roky. Na odborné pedopsychiatrické vyšetrenie príde na Slovensku asi len 1/30 skutočne sa vyskytujúcich prípadov. Na Slovensku, kde žije asi 1 400 000 detí sa CAN syndróm vyskytuje u 1 - 5 % detí, čo predstavuje 14 až 70 tisíc detí.

Spoločnosť, ktorá toleruje násilie je chorá. V akejkoľvek podobe. Násilie, páchané na deťoch je v demokratickej spoločnosti neakceptovateľné.

Na základe dlhoročnej spolupráce katedry sociálnej práce Trnavskej univerzity s neziskovou organizáciou Centrum Slniečko v Nitre vznikol grantový návrh, ktorý univerzita v roku 2017 podala na Agentúru na podporu vedy a výskum SR s termínom ukončenia v roku 2021. Cieľom projektu je nájsť efektívne mechanizmy, ktoré by dovedli k včasnej identifikácii a následne efektívnej intervencii tak, aby sa syndróm nerozvinul. O CAN syndróme existuje celkom dosť odbornej literatúry, v ktorej sa pomerne podrobne popisujú jeho prejavy, formy, riziká. Dôvody, ktoré nás viedli k napísaniu a podaniu projektov bolo viac, uvedieme 3 najhlavnejšie : (1) násilie na deťoch sa vyskytuje na Slovensku približne rovnako ako inde v Európe, ale mechanizmy na jeho identifikáciu a následné odstránenie sú výrazne nepostačujúce a Slovensko je stále oprávnené Európskou úniou kritizované; (2) vláda SR vo svojich dokumentoch proklamuje potrebu a podporu túto problematiku riešiť rôznymi mechanizmami, ktoré sa ukazujú zatiaľ ako neefektívne; (3) na Slovensku pôsobí už viacero odborníkov na CAN syndróm vo verejných aj neverejných organizáciách, avšak títo nemajú k dispozícii relevantné diagnostické metódy.

Celkovým cieľom projektu je identifikovať mechanizmy, ktoré by viedli k včasnej identifikácii syndrómu CAN. Prvým čiastkovým cieľom bolo zistiť, aké sú deficity sociálnych pracovníkov pri včasnej identifikácii CAN syndrómu. Druhým bolo analyzovať materiálne-štrukturálne podmienky výkonu sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately pri práci s dieťaťom a jeho rodinou. Tretím bolo identifikovať problematiku externé faktory, ktoré vplývajú na diagnostiku CAN syndrómu. Posledným čiastkovým cieľom bolo na základe porovnávacej analýzy s vybranými krajinami Európy navrhnuť optimálny model výkonu špecializovaných činností pri práci s CAN syndrómom v SR.

Výskumy realizované v zahraničí používajú kombinovanú stratégiu s dominanciou jedného výskumného dizajnu kvantitatívneho (Simeonsson R.J., 2000; Maulik P.K., Darmstadt G., 2007) alebo kvalitatívneho (Walke, S.P.

et al., 2007; Werner, E.E., 2000).

V našom projekte plánujeme použiť integrovanú výskumnú stratégiu, ktorá oba dizajny pokladá za rovnocenné a komplementárne. V prvej etape prác v projekte sa využíva kvantitatívna metóda, vypracovaná na základe obsahovej analýzy odborných textov a zahraničných testov. V druhej etape, sme realizovali dotazníkový výskum, ktorého cieľom bolo získať repertoár najfrekvencovanejších príznakov a rizík CAN syndrómu. Pre zber dát prostredníctvom dotazníka sme sa rozhodli najmä preto, lebo umožňuje v krátkom čase osloviť veľké množstvo respondentov, čo vyhovuje nášmu zámeru zozbierať dáta z celého Slovenska. Dotazníková metóda je vo všeobecnosti pokladaná za najobjektívnejšiu metódu zberu dát (Disman, 2008; Royse, 2004; Rubin and Babie, 2008). Ďalšia etapa v projekte je určená pre spracovanie a interpretáciu dát získaných prostredníctvom dotazníka a realizuje sa prostredníctvom programu SPSS a ich interpretácie. Lickertove škály v dotazníku nám mali zabezpečiť syténie jednotlivých položiek foriem a rizík násilia, korelačným koeficientov sme sa pokúsili zistiť významnosť kombinácií príznakov a rizík. Na základe čiastkových výsledkov, sa v ďalšej etape výskumu vynasnažíme precizovať otázky do kvalitatívnych rozhovorov, podmienky účastníkov focusových skupín, tiež ich veľkosť a štruktúru a takisto stanovíme indikátory pre výber účastníkov do expertných panelov (Marsh and Elliott, 2008, Švaříček, Šedřová, 2010; Hendl, 2005, Berg and Lune 2011).

V súčasnosti sa do tlače pripravuje monografia pre odbornú verejnosť. Máme pripravené varianty screeningových testov pre rýchle testovanie 4 foriem násilia, variovaných podľa veku dieťaťa. V štvrtej etape bude realizovaný kvalitatívny výskum, v ktorom ako hlavné metódy zberu dát budú použité hlbkové kvalitatívne rozhovory s domácimi aj zahraničnými expertmi. Výskum zameraný na včasnú diagnostiku CAN syndrómu budeme realizovať prostredníctvom focusových skupín a expertných panelov. Následne budú získané dáta analyzované a spracované s použitím počítačového programu Atlas.ti. Cieľom piatej etapy je testovať reliabilitu a validitu screeningových testov pre všetky 4 druhy násilia. V tejto fáze začneme komparovať naše zistenie s obdobnými výskumami realizovanými v zahraničí. Prvé zistenia budeme publikovať (tak, ako v predchádzajúcich etapách výskumu) vo vedeckých a odborných časopisoch a tiež začneme pripravovať monografiu, ktorú chceme vydať v anglickom jazyku v zahraničí v spolupráci s našimi zahraničnými partnermi. Vydanie vedeckej monografie v zahraničí po ukončení projektu si volíme zámerne, aby sme tak posilnili udržateľnosť vedecko-výskumného záujmu katedry na tejto problematike aj v nasledovných rokoch. Šiesta etapa je určená pre vypracovanie záverečnej správy o riešení projektu, vrátane povinných príloh. Keďže túto časť práce berieme rovnako zodpovedne, ako samotnú vedecko-výskumnú činnosť, vyhradili sme si na túto činnosť celkovo šesť mesiacov, pričom prirodzene budeme pracovať aj na tých úlohách projektu, ktoré bude potrebné dokončiť. Vybratá metodika je efektívnym nástrojom pre splnenie stanovených cieľov.

Uznesením vlády SR č.24/2014 sa schválila Národná stratégia na ochranu detí pred násilím a zároveň sa ním zriadilo pri MPSVR SR aj Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Do roku 2012 riešila SR problematiku násilia na deťoch len prostredníctvom Výboru pre deti a mládež, ktorého činnosť sa vyhodnotila ako nepostačujúca. Jedným z ústredných problémov bola absencia výskumov, poskytujúcich informácie výskytu týrania, zneužívania a zanedbávania detí.

V strategických zámeroch dokumentu, v časti 2.2.2 sa definujú základné výstupy rozboru inštitucionálneho a právneho zabezpečenia mechanizmu ochrany detí. Na s.18 uvedeného dokumentu sa píše „... Za závažné možno považovať aj informácie, ktoré odzneli počas práce skupín a ktoré potvrdzujú aj vyjadrenia samosprávy – nedôvera občanov v inštitúcie, nejasnosť kompetencií ostatných subjektov, problémy s profesijným zabezpečením, zlyhávanie vzájomnej komunikácie...“. V ďalšej časti tohto textu sa prezentujú výsledky SWOT analýzy. Je tu uvedených 5 slabých stránok a z toho 3 sa týkajú relevantných informácií o CAN syndróme a absencie systematického vzdelávania. V časti „Ohrozenia“ sa nachádza aj riziko, ktoré odborníci definovali ako „neschopnosť rýchleho odhaľovania násilia páchaného na deťoch“. V časti 3 uvedeného dokumentu celoslovenského významu sa definuje 5 základných strategických cieľov SR v oblasti ochrany detí pred násilím a v bode 4) sa hovorí, že treba zabezpečiť profesionalitu a kvalitu výkonu politik (Národná stratégia na ochranu detí pred násilím. (www.employment.gov.sk, 2016.

Počas rokov 2014-2016 sme realizovali projekt grantovej schémy VEGA č. 1/0487/2014 Kľúčové koncepty

vybratých systémových teórií pri posudzovaní rizikovosti rodín v intenciách sociálnoprávnej ochrany detí. Okrem iného sme sledovali, ktoré indikátory vnímajú pracovníci sociálnoprávnej ochrany za rozhodujúce pre sociálnu rizikovosť rodiny všeobecne, ale aj to, aké diagnostické metódy, techniky a postupy pri tom používajú. Zistili sme, že okrem Internej normy č.I-067/2012 Plánovanie sociálnej práce pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a Príručky o syndróme CAN používajú pracovníci najmä svoje skúsenosti z praxe a intuíciu. Miera rizika násilia je tu definovaná veľmi vágne a neuchopiteľne, čo spôsobuje veľké neistoty najmä začínajúcim pracovníkom. Interná norma síce poskytuje isté pomezie znalostí, avšak sú formulované všeobecne a len popisným spôsobom. Služobne mladí pracovníci sa tak nemajú o čo konkrétne oprieť a tých služobne starších, ktorí sa spoliehajú na svoje skúsenosti a profesionálny odhad už len popis zdržiava a má pre nich málo výpovednú hodnotu. (www.upsvar.sk, 2016). V médiách sa často negatívne prezentujú „výsledky“ zlyhania sociálnoprávnej ochrany detí v podobe fatálnych koncov príbehov jednotlivých detí, ktorým systém nepomohol. Možno by sa tomu dalo zabrániť včasnou diagnostikou problému. Odborní pracovníci by však potrebovali dostať do rúk relevantné diagnostické nástroje, ktoré by upevnili ich úsudok a podporili ich rozhodovanie v proces sociálnoprávnej ochrany dieťaťa.

Existujú americké testovacie batérie na odhalenie sexuálneho zneužívania od Kathleen Colborn Falker z Child Welfare Information Gateway (childfriendlyfaith.org, 2018), ktoré mimovládna organizácia Centrum náruč Žilina preložila do slovenského jazyka. Tieto však majú descriptívny charakter a neposkytujú dostatočnú oporu v odhade rizika. Psychológovia a pedagógovia majú vlastné diagnostické metódy, medzi ktoré patria najmä pozorovanie, diagnostický rozhovor, projektívne a výtvarné techniky – kresba, asociácie, inscenačné metódy, anatomické bábiky. Tie sa však používajú vtedy, keď podozrenie z CAN syndrómu je plne rozvinuté a potrebovali by ho už len potvrdiť alebo vyvrátiť (Pothe, Wiess a kol., 2000; Machoverová, Říčan 1997, Krejčová 1999, Šicková-Fabrici, 2002, Davido 2001,). Chýbajú však diagnostické metódy, ktoré by v prvom kontakte indikovali výstrahu sociálnemu pracovníkovi (je v celej rade odborníkov ten prvý, ktorý má možnosť zavčas identifikovať CAN syndróm), že môže ísť o syndróm CAN. Mali by zabrániť tomu, aby sociálny pracovník kvôli vlastnej neistote nepodcenil situáciu a správne vyhodnotil reálne ohrozenie dieťaťa. Externé podmienky pre výkon pracovníkov sú tiež legislatívne proklamované, avšak spoločensky niekedy ťažko vykonateľné. Identifikáciou „bielych“ miest pri kooperácii všetkých zložiek, pracujúcich s obeťami násilia by sme radi urobili konkrétne návrhy na optimalizáciu procesu práce s obeťami. Návrhy by sa mali premietnuť do zmeny interných predpisov daných organizácií a do zostavenia vzdelávacieho kurzu pre odborníkov na CAN syndróm. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktorému patrí do kompetencie okrem iných aj agenda práce s detskými obeťami násilia, má v organizačnej štruktúre 46 pracovísk po celom území Slovenska a v každom z nich pracuje minimálne 5 -10 pracovníkov odboru sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, do pôsobnosti ktorého problematika CAN syndrómu patrí. Na MPSVR SR je registrovaných 58 akreditovaných subjektov, mimovládnych organizácií, ktoré pôsobia v oblasti sociálno-právnej ochrany detí najmä v sanácii rodinného prostredia. V registri je aj 66 štátnych detských domovov a 27 neštátnych detských domovov, množstvo detských centier, 13 reedukačných centier, 4 diagnostických centier a 7 liečebno-výchovných zariadení pre deti. K tomuto počtu potenciálnych záujemcov o výstupy projektu môžeme pripočítať výchovných a sociálnych pracovníkov základných a stredných škôl, ale aj zdravotníckych zariadení. Výkon práce pracovníkov sociálno-právnej ochrany by sa mal zjednodušiť, pretože jednak dostanú do rúk nástroj na včasnú diagnostiku, jednak dokážu predísť neuralgickým miestam kooperácie s ostatnými pracovníkmi, čoho dôsledok môže byť nefunkčná práca s detskými obeťami násilia.

Ak by sa podarilo sociálnym pracovníkom dostatočne zavčas vylúčiť alebo naopak zachytiť prvé pokusy páchania násilia na deťoch by sa hneď na začiatku zastavil kolotoč psychiatrických vyšetrení, liečení, pokusov o samovraždu, prípadne recipročné páchanie násilia na iných aj s kriminálnymi dôsledkami. Ekonomické vyčíslenie nákladov na sériu vyšetrení a liečení je však zanedbateľné voči emocionálnej a morálnej devastácii osobnosti človeka a nakoniec aj celej spoločnosti.⁵

5 Afiliácia článku k projektu APVV-16-0205 „Identifikácia mechanizmov včasnej diagnostiky CAN syndrómu“

Zoznam citovanej literatúry

- Bentowim, A. 1998; Týraní a sexuální zneužívání v rodinách. Praha: Grada, 1998. 120 s. ISBN: 8071696293
- Belsky, J. 1999. Three theoretical models of child abuse: A critical review, *Psychological Bulletin*, Volume 38, Issue 10, October 1999, Pages 1214-1222
- Berg, B.L., Lune, H. 2011, *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Edinburgh: Pearsons, ISBN 0 – 205 – 31847 – 9.
- Fandlová, K. - Mydlíková, E. 2012. Prejavy šikanovania detí deťmi v detských domovoch. In: *Križovatky 4* : “A - ako agresia...”. - Bratislava : FICE, 2013. - S. 25-33. - ISBN 978-80-969253-7-7
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80 – 7367 – 040 – 2
- Disman, M. 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2008. 348 s. 978 – 80 – 246 – 0139 - 7
- Kaplan, S. and Pelcovitz, D. and Labruna, V. 2005. *Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years, proti: Physical and emotional abuse and neglect*. *Psychology, Public Policy, and Law*, Vol 11(1), Mar 2005, 194-226. a Iní
- Levická, J. - Levická, K. - Hanzalíková, V. - Bánovčinová, A. 2012. *Ekosociálne prístupy v sociálnej práci*. Trnava: Oliva, 2012. ISBN: 978-80-89332-14-4
- Marsh, C., Elliott, J. 2008. *Exploring Data. An Introduction to Data Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Polity Press
- Maulik PK, Darmstadt GL. 2007. *Childhood disability in low- and middle-income countries: overview of screening, prevention, services, legislation and epidemiology*. *Lancet*, 2007, 120:S1-S55
- Mazuchová, L. 2012. *Porovnanie funkčnosti rodín ako prevencie CAN syndrómu u detí*, 2012; 13(5) *Pediatrica pre prax*, s.222-224
- Mydlíková, E. 2013. *Family in the Context of Cognitive-behavioural theories*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013. 86 s. ISBN: 978-83-01-17548-1
- Mydlíková, E. a kol. 2013. *Príručka o syndróme CAN*. Bratislava: ÚPSVaR SR, 2013. vyhl'adané http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SSVaR/SPODaSK/Prirucka_CAN_NP_DEI.pdf
- Mydlíková, E. 2010. *Riziká sociálnej práce s dysfunkčnou rodino* In: *Rizika sociálnej práce*. - Hradec Králové : Gaudeamus, 2010. - S. 194-197. - ISBN 978-80-7435-086-3
- Mydlíková, E. 2015. *La espiritualidad en las familias con disfunción social* In: *Espiritualidad Trabajo Social : Controversias y Oportunidades*. - San Juan : Universidad de Puerto Rico, 2015. - S. 115-143. - ISBN 978-0-692-46792-3

- Mydlíková, E.- Vaska, L.- Čierna, M. 2015. Citlivosť žiakov na vybraté sociálne role v školskej triede. In: Sociální práce/ Sociálna práca, 2015/5, vyhládané na <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=816>
- Putnam, M.D. 2003. The child-abusing parent: A psychological review. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, March 2003, Volume 42, Issue 3, Pages 269–278;
- Spinetta, J - Rigler, D. 2004. Child Abuse & Neglect Volume 2, Issue 1, 1978, Pages 37-49;
- Royse, D. 2004. Research Methods in Social Work. London: Thompson Learning
- Rubin, A., Babbie, E. R. 2008. Research Methods for Social Worker. Belmont: Brooks/Cole
- Simeonsson R.J. 2000. Early childhood development and children with disabilities in developing countries. Chapel Hill, University of North Carolina, 2000.
- Slaný, J. 2008. Syndrom týraného dítěte (CAN). Ostrava 2008, ISBN 978- 80- 7368- 474-7
- Švaříček, R., Šed'ová, K. 2010. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál
- Walker SP et al. 2007. Child development: risk factors for adverse outcomes in developing countries. Lancet, 2007, 369:145-147.
- Werner, E.E. 2000. Protective factors and individual resilience. In: Shonkoff JP, Meisels SJ, eds. Handbook of Early Childhood Intervention, 2nd ed. Cambridge University Press, 2000:94-114.

ZBORNÍK Z MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE

ČO S BIELYMI MIESTAMI V POMOCI OBETIAM DOMÁCEHO NÁSILIA

Editori: Peter Patyi - Dominika Uhnáková - Eva Mydlíková - Mariana Kováčová

VYDALA

Katedra sociálnej práce

Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce

Trnavská univerzita v Trnave

38 strán

2018

ISBN 978-80-568-0153-6

VYDALA
Katedra sociálnej práce
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Trnavská univerzita v Trnave
2018

ISBN 978-80-568-0153-6